

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 65

София, петък, 5 април

1929 г.

74. заседание

Четвъртък, 4 април 1929 година

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 16 ч.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Има нужното число присъстващи, за да бъде заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Еминъ Тахировъ Агушевъ, Николай Алексиевъ, Рангелъ Барбанакъ, Илия Бояджийски, Никола Бурмовъ, Григоръ Василевъ, Петъръ Гаговъ, Стойчо Георгиевъ, Димитъръ Дерлипански, Владимиръ Димитровъ, Георги Драгневъ, Димитъръ Дрънски, д-ръ Никола Думановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Евтимовъ, Борисъ Ецовъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Димитъръ Антоновъ Жостовъ, Савчо Ивановъ, Димитъръ Икономовъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Трифонъ Капитановъ, Боню Колевъ, Коста Лулчевъ, Александъръ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Йосифъ Марулевъ, Тончо Мечкарски, д-ръ Кънчо Милановъ, Петъръ Миновъ, Василъ Митевъ, Константинъ Муравиевъ, Кара-Али Мустафовъ, Владимиръ Начевъ, Досю Негенцовъ, Иванъ Петровъ Недѣлковъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Димитъръ п. Николовъ, Иванъ х. Николовъ, Грую Павловъ, Петко Палиевъ, Станко Панайотовъ, Петко Петковъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Проданъ Поповъ, Христо Рашковъ, Григоръ Реджовъ, Николай Савовъ, Никола Сапунджиевъ, Георги Симеоновъ, Никола Стамболиевъ, д-ръ Константинъ Станишевъ, Таско Стоилковъ, Петъръ Тодоровъ, Борисъ Толевъ, Методи Храповъ, Тома Янчевъ Христовъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, Петъръ Цуцумановъ, Александъръ Цаневъ и Теню Янгъзовъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпущъ на следнитъ народни представители:

На г. Александъръ Пиронковъ — 1 день;
 На г. Иванъ п. Янчевъ — 4 дни;
 На г. Димитъръ Жостовъ — 2 дни;
 На г. Никола Андреевъ — 2 дни;
 На г. Боню Колевъ — 3 дни;
 На г. Борисъ Толевъ — 1 день;
 На г. Иванъ Куртевъ — 1 день;
 На г. Милко Бечевъ — 1 день;
 На г. Димитъръ Зографски — 2 дни;
 На г. Станю Златевъ — 2 дни;
 На г. Петко Петковъ — 2 дни;
 На г. Илия Бояджийски — 2 дни;
 На г. Димитъръ Мангъръ — 3 дни;
 На г. Савчо Ивановъ — 3 дни;
 На г. Иванъ х. Николовъ — 3 дни и
 На г. Проданъ Поповъ — 4 дни.

Освенъ това, следва да се разреши отпущъ отъ Събранието на следнитъ народни представители:

На г. Ангелъ Узуновъ — 2 дни;
 На г. Кънчо Кънчевъ — 3 дни;
 На г. Христо Баевъ — 3 дни;
 На г. Христо Стояновъ — 2 дни;
 На г. Желю Тончевъ — 3 дни;

На г. Маринъ Шиваровъ — 1 день;
 На г. Димитъръ Ивановъ II — 1 день;
 На г. Кръстю п. Цвѣтковъ — 1 день;
 На г. Драгомиръ Апостоловъ — 3 дни;
 На г. Колю Кожаклиевъ — 3 дни;
 На г. Трифонъ Капитановъ — 5 дни и
 На г. Димитъръ Дрънски — 6 дни.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Постѣпило е питане отъ дупнишкия народенъ представителъ г. Сотиръ Яневъ къмъ г. министра на земледѣлието и държавнитъ имоти и г. министра на търговията, промишлеността и труда, за дѣто търговцитъ за закупване на тютюна въ Дупнишкия районъ правѣли извънредно голѣми шкарги, съ което обезценявали тютюнитъ на тютюнопроизводителитъ. Питатъ се г. г. министритъ: известни ли имъ сж тѣзи факти и какви мѣрки смѣтатъ да взематъ за тѣхното предотвратяване?

Това питане ще се изпрати на г. г. министритъ, за да дадатъ надлежния отговоръ.

Съобщавамъ, че отъ Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти е постѣпилъ законопроектъ за разрешаване износа на фиевото зърно. (Вж. прил. Т. I, № 99)

Ще ви се раздаде.

Пристѣпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — второ четене бюджетопроекта за разходитъ по Министерството на народното просвѣщение.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Г. г. народни представители! Преди да пристѣпя къмъ докладването бюджетопроекта параграфъ по параграфъ, азъ ще трѣбва да отбележа, че бюджетарната комисиия отдаде достатъчно голѣмо внимание на бюджетопроекта на Министерството на народното просвѣщение и посвети на неговото разглеждане цѣли деветъ заседания — това, което, г. г. народни представители, поне отъ шестъ години насамъ за никой бюджетъ и никоя година не е било. Това показва, че народнитъ представители, членове въ бюджетарната комисиия, и ония, които не сж членове, но които посещаваха заседанията на бюджетарната комисиия, отдаваха голѣмо значение на въпроситъ, които сж свързани съ народната просвѣта и които бѣха предметъ на обсъждане въ свързка съ бюджетопроекта.

Въпроситъ, които бѣха повдигнати и обсъждани въ заседанията на бюджетарната комисиия, понѣкога надхвърляха бюджетопроекта и засѣгаха материя, която по-скоро би била предметъ на разглеждане по закона. Но въ всѣки случай бѣха изказани много ценни мисли и направени много умѣстни констатации; и азъ искамъ да вѣрвамъ, че както г. министърътъ, така и съответнитъ лица сж взели

актът от тях и ще ги имат предъ видъ, било при окончателното приемане на бюджетопроекта, било пък по-нататък при предстоящото разглеждане на новия законопроект за народното просвещение. Ето защо, азъ въ своя доклад нѣма да се спирамъ на ония въпроси, които нѣматъ непосредствена връзка съ бюджета.

Искамъ да вървамъ така сѣщо, че народнитѣ представители при дебатитѣ, които ще станатъ около бюджетопроекта, ще се ограничатъ въ разглеждането на въпроси, които сѣ по-близо свързани съ самия бюджетопроектъ.

Г. г. народни представители! Азъ считамъ за свой дългъ за ваше освѣтление да дамъ нѣкои данни въ свързка съ бюджетопроекта, които да се иматъ предъ видъ при деба-тирането на последния.

Разглежданиятъ бюджетопроектъ на Министерството на народното просвещение възлиза на обща сума 892.025.000 л., т. е. съ 137.290 л. въ по-малко отъ бюджета за 1928/1929 финансова година. Дълженъ съмъ, обаче, веднага да добавя, че и тази година бюджетопроектътъ на просвѣтата по размѣра на сумитѣ е третиятъ по редъ, както бѣше и миналата година; той върви следъ бюджетопроекта на държавнитѣ дългове и този на войната и цифрата му съставлява спрямо общия размѣръ на разходния бюджетъ на държавата за 1929/1930 финансова година 14.21%. Той е по-голямъ, процентно взето, отъ бюджета на просвѣтата за 1928/1929 финансова година — въ сравнение съ общия бюджетъ — съ около 0.90%. И това съотношение, г. г. народни представители, е запазено при едно положение на бюджета, когато приходитѣ отъ желѣзницитѣ за предстоящата финансова година сѣ предвидени съ 249.861.410 л. въ по-малко отколкото миналата година, поради финансовото обособяване на Дирекцията на желѣзницитѣ, а разходитѣ за държавнитѣ дългове въ сегашния бюджетопроектъ сѣ увеличени съ 321.751.400 л. въ повече отколкото миналата година.

Посочихъ тия две характерни цифри, за да се види, че, отъ една страна, при намаленитѣ приходи изобщи на държавния бюджетъ и, отъ друга страна, при увеличенитѣ разходи за държавнитѣ дългове, все пакъ е могло цифрата на бюджетопроекта на Министерството на народното просвещение да бѣде запазена, нѣщо повече — да бѣде и процентно увеличена.

При това, сѣщо така трѣбва да отбележа, че бюджетопроектитѣ на другитѣ министерства за предстоящата финансова година сѣ предвидени въ по-малко отъ миналогодишнитѣ не съ 100—200 хиляди лева, както е въ бюджетопроекта за народното просвещение, а съ по нѣколко милиона лева.

На четвърто мѣсто ще трѣбва да отбележа, че както по другитѣ бюджетопроекти, така и по този на Народното просвещение вещественитѣ разходи сѣ вписани въ единъ по-малкъ размѣръ, неотговарящъ на действителнитѣ нужди, но за тяхъ ще бѣдатъ дадени кредити чрезъ допълнителни бюджети — така както става и по другитѣ бюджетопроекти.

Следъ тия констатации, г. г. народни представители, азъ ще трѣбва да отбележа съ задоволство, че и тая година бюджетопроектътъ на народното просвещение е поставенъ въ едно привилегировано положение. Това говори, че Министерскиятъ съветъ все пакъ е далъ нуждното внимание на просвѣтното дѣло, че той при наличнитѣ приходи на държавата има съзнание за нуждитѣ и невъзможността да се правятъ съкращения по бюджета на просвѣтата, че той най-после не е билъ обладанъ отъ реакционенъ духъ, както обичатъ понѣкога да такуватъ действията на управлението по отношение учебното дѣло у насъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

Следъ тия общи бележки азъ ще дамъ нѣкои данни по отдѣлнитѣ глави на бюджетопроекта въ свързка съ промѣнитѣ, които сѣ станали въ бюджетарната комисия, а така сѣщо и въ връзка съ развититѣ се дебати тамъ.

Централно управление Въ отдѣлението за културнитѣ учреждения е предвиденъ въ повече 1 инспекторъ по читалищното дѣло. Това е наложено отъ развитието на читалищното дѣло въобще въ страната. На второ мѣсто, на членоветѣ на Учебния комитетъ и на началницитѣ на отдѣления се увеличи допълнителната заплата — както въ подробности ще посоча, когато дойде на разглеждане съответниятъ параграфъ — съ по 200 л. месечно, или 2.400 л. годишно.

Предвиденото въ бюджетопроекта измѣнение въ категоритѣ на началницитѣ на отдѣления и на председа-

теля на Учебния комитетъ, приравнени къмъ редовни професори, бѣ отменено, и тѣ останаха въ I категория, както бѣше въ миналогодишния бюджетъ.

Основното образование. Докато за основното образование презъ финансовата 1928/1929 г. бѣха предвидени 619.763.280 л., за предстоящата финансова година сѣ предвидени 646.052.280 л., т. е. 26.289.000 л. въ повече. Процентно, спрямо глобалната сума на бюджета, за основното образование се предвиждатъ 72.42% съ около 2.84% повече отъ миналогодишния кредитъ. Това сѣ суми, само за заплатитѣ на учителския персоналъ въ първоначалнитѣ училища и прогимназитѣ. Вещественитѣ разходи се посрѣщатъ отъ съответнитѣ общини. Положението на учителския персоналъ е следното. Персоналтътъ на първоначалнитѣ училища сега е сѣщиятъ, както миналата година. Миналата година е билъ предвиденъ кредитъ за 13.517 учители въ първоначалнитѣ училища. Предвидениятъ кредитъ, обаче, е далъ възможностъ да бѣдатъ назначени поради нарастналитѣ нужди 14.080 души първоначални учители, 563 души повече, отколкото е било предвидено въ бюджета. Фактически, обаче, на 23 мартъ т. г. ние имаме назначени 683 първоначални учители въ повече, отколкото сѣ били предвидени да бѣдатъ назначени по бюджета за 1928/1929 финансова година.

Въ сегашния бюджетопроектъ, числото на учителитѣ, 14.080 се запазва, а отъ 15 септемврий 1929 г., за учебната 1929/1930 г., се предвижда едно увеличение на първоначалнитѣ учители съ 200 души. Това увеличение се налага поради увеличението на броя на подлежащитѣ на задължително учение деца презъ предстоящата учебна година. Предполага се, че минимумъ съ около 35 хиляди деца ще бѣде увеличено числото на подлежащитѣ на задължително учение деца. Би ми се възразило, че предвиденото увеличение съ 200 души учители нѣма да бѣде достатъчно. Това е вѣрно. Но както посочихъ, предвидениятъ кредитъ за 1928/1929 г. е далъ възможностъ да бѣдатъ назначени 683 първоначални учители повече, отколкото е било предвидено. Тая възможностъ ще имаме и презъ настоящата финансова година и по този начинъ сѣ предвиденитѣ 200 души учители въ повече и ония, които ще бѣдатъ назначени презъ бюджетното управление, ще можемъ да задоволимъ нуждата отъ първоначални учители, поради нарастващото число на подлежащитѣ на задължително учение деца.

Нека забележа сѣщо така, че предвиденитѣ кредити даватъ възможностъ да бѣдатъ назначени 690 редовни учители повече, отколкото миналата година. Трѣбва да се направи разлика. Това сѣ редовни първоначални учители. Това е единъ активъ, безспорно, за качествеността на образованието въ нашитѣ първоначални училища. Дългъ ми се налага да подчертая, че броятъ на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища би могълъ да бѣде чувствително намаленъ, безъ съ това да пострадатъ интереситѣ на първоначалното образование. Това би могло да стане по два начина, първо, чрезъ постройка на училищни сгради съ по-голямъ учебни стаи и второ, съ повече контролъ отъ страна на училищнитѣ инспекции и министерството при откриването на нови отдѣления и увеличаването на учителския персоналъ. Въпросътъ за училищнитѣ сгради се повдигна и въ бюджетарната комисия. Изтъкна се, особено, плачевното положение на училищнитѣ сгради въ беднитѣ планински и гранични области. Комисията се обедини около схващането за нуждата отъ строежъ въ тия области не на масивни, а на обикновени училища съ достатъчно училищни стаи и жилищни помѣщения за учителитѣ, като се използватъ мѣстнитѣ материали и работната ръка на мѣстното население. За целта комисията намѣри за добре да увеличи предвиденитѣ суми въ § 119, но поради липса на свободни суми, това увеличение не можа да стане. Изтъкна се нуждата отъ повече грижи за първоначалнитѣ училища въ Родопския край, въ помашкитѣ области, въ граничитѣ области изобщо, въ които училища липсватъ училищни помагала и покѣщнина, дето населението е извънредно бедно. Едно насърчение на децата на българо-мохамеданитѣ, за да посещаватъ училищата, се налага. Вследствие на всичко това бюджетарната комисия възприе да се увеличи § 123 — на бедни гранични общини за учебни помагала и училищна покѣщнина въ основнитѣ имъ училища — и да се предвиди нова алинея съ новъ кредитъ съ следното съдържание: (Чете) „На бедни или прилежни деца на българо-мохамедани въ народнитѣ основни училища за учебни помагала и награди“. Отъ наличнитѣ срѣдства по бюджета

можеха да се намърят само 200.000 л. за последната цел, което нѣщо ще го докладвамъ на свой редъ.

На редовнитѣ първоначални учители, г. г. народни представители, съ прослужени 6 и повече години и по-горенъ класъ, въ новия бюджетопроектъ се предвиди увеличение на заплатата съ по 1.800 л. годишно — 150 л. месечно. Комисията въ своето болшинство намѣри, че заплатата изобщо на всички служители по Министерството на народното просвѣщение е недостатъчна. Обаче срѣдствата на бюджета не позволяватъ да се даде, нито на всички категории служители допълнително възнаграждение, нито пати, на които се прие да се даде, може да се даде повече отъ предвиденото. Казаното увеличение на заплатитѣ на редовни първоначални учители, както и на приравненитѣ съ тѣхъ, кждето и да служатъ — първоначално училище, прогимназии, гимназии и пр. — възлиза на една обща сума отъ 14.620.000 л. Едно подобно увеличение на заплатата на казаната категория учители ще подеиствува насърчително на по-младитѣ да не напускатъ учителската кариера. Това насърчение се налага и отъ особенитѣ всестрани и сериозни задачи, които Министерството на народното просвѣщение възлага на първоначалнитѣ учители, особено въ селата. Остава учителството да оправдае възлаганитѣ надежди върху него и правенитѣ отъ държавата жертви.

Бюджетарната комисия прие сѣщо предвиденото въ бюджета 10% отъ основната заплата възнаграждение за учителитѣ отъ граничитѣ краища да бѣде увеличено, съгласно чл. 58, алинея 3 отъ закона за народното просвѣщение, на 25%, ако се намѣрятъ нуждитѣ срѣдства. Такива не се намѣриха и възприетото увеличение не можа да се реализира.

Г. г. народни представители! Налага ми се дългъ да дамъ нѣкои пояснения и относително предвиденитѣ промѣни на учителския персоналъ въ прогимназиитѣ. По бюджета за 1928/1929 финансова година бѣха предвидени за назначение всичко 5.745 души учители въ прогимназиитѣ. Фактически предвидениятъ кредитъ е далъ възможностъ да бждатъ назначени до 23 мартъ т. г. общо 5.863 души за народнитѣ и 20 за мюсюлманскитѣ частни училища — всичко 5.883, съ 138 души повече. Предвидени сѣ били за назначение 3.958 редовни прогимназиални учители и 20 въ мюсюлманскитѣ частни училища, а сѣ назначени общо 4.226, съ 246 души редовни прогимназиални учители повече. Това трѣбва да отбележа съ задоволство. То значи, че качеството на прогимназиалния учителски персоналъ се подобрява, понеже числото на редовнитѣ учители за прогимназиитѣ се увеличава. И въ настоящия бюджетопроектъ за до 15 септемврий 1929 г. така увеличениятъ учителски персоналъ се запазва. Предвижда се, обаче, за отъ 15 септемврий 1929 г. едно намаление на 300 души първоначални учители въ прогимназиитѣ. Това намаление е резултатъ на една реформа, която предприема министерството съ съкращаване на 300 души директори въ прогимназии съ три паралелки, като учителитѣ ще иматъ по 28 часа седмично и на единъ отъ тѣхъ ще се възлага директорската длъжностъ, за което ще му се плаща допълнителна заплата по 200 л. месечно. Тази реформа сама по себе си — подчертавамъ това, сама по себе си — не води нито до намаляване числото на съществуващитѣ прогимназии, нито до намаляване на паралелкитѣ въ тѣхъ. Това счетовъ за длъжностъ да подчертая, затуй, защото по този въпросъ отъ известни срѣди се прави шумъ и се представя не въ истинския му видъ.

По отношение на народнитѣ гимназии, педагогическитѣ училища, учителскитѣ институти и контролнитѣ институти — окръжнитѣ училищни инспекции, разглежданиятъ бюджетопроектъ почти не се различава отъ бюджета за 1928/1929 финансова година.

Въ бюджетарната комисия, въ връзка съ срѣдното образование, бѣха поставени главно три въпроса, които по своето естество иматъ бюджетенъ характеръ: първо, за заплатитѣ на гимназиалнитѣ учители; второ, за предвиждане учителски персоналъ за пълнитѣ и непълнитѣ гимназии въ гранични и бедни селища, които да бждатъ въ тежестъ на бюджета на Министерството на народното просвѣщение и, трето, за числото на платенитѣ стажанти. Другитѣ въпроси, които повече или по-малко бѣха повдигнати, засѣгаха закона за народното просвѣщение, училищната география и състоянието на училищнитѣ сгради.

По първия въпросъ, за заплатитѣ на гимназиалнитѣ учители, биде възприето направеното отъ менъ предложение, което бѣше такова и на министерството и което се състои

въ следното: на учителитѣ и на длъжностнитѣ лица, чийто длъжностъ по закона за народното просвѣщение произхожда отъ учителска по ведомството на Министерството на народното просвѣщение, следъ като сѣ прослужили три години въ първи класъ на втора категория и не могатъ да се повишатъ при длъжността, която заематъ, да се даде едно увеличение въ заплатитѣ равно на разликата между първия класъ на втора категория и десети класъ на първа категория. Отъ това повишение на заплатитѣ ще се лишаватъ онѣзи, които не сѣ добре атестирани или сѣ отказали да заематъ по-горна длъжностъ. За тази целъ, г. г. народни представители, сѣ необходими около 800—900 хиляди лева. Съгласно решението на бюджетарната комисия, тѣзи срѣдства да се дадатъ въ кръга на разполагаемитѣ суми отъ икономии, които биха се посочили. Въ този моментъ не се е дошло до едно окончателно установяване на такива икономии. Азъ вѣрвамъ, обаче, че, докато дойдемъ до разглеждане съответния параграфъ, въ това отношение ще може да бѣде постигнато разбиране и, предъ видъ становището на бюджетарната комисия, ще можемъ да дойдемъ до едно рационално разрешение на въпроса, ако не въ тази форма, която се предполагаше, поне да се приближимъ къмъ нея, като дадемъ нѣщо повече на тази категория гимназиални учители. Защото, г. г. народни представители, нека веднага забележа, положението на гимназиалнитѣ учители е по-плачевно отъ положението на всички други учители и професорския персоналъ, на които се плащатъ заплати по бюджета на Министерството на народната просвѣта. Заплатата на учителитѣ въ срѣднитѣ училища е увеличена 14 пѣти сравнително мирновременната заплата презъ 1911/1912 г., когато заплатата на другитѣ категории учители е увеличена отъ 17½ пѣти до 20 пѣти сравнително мирновременната заплата. Имаше се желание, подчерта се съзнанието на бюджетарната комисия, че би било добре, ако можеше да се даде едно увеличение въ заплатитѣ на всички гимназиални учители. Но предъ видъ невъзможността това да стане, поради липса на срѣдства, при онѣзи ограничени рамки, въ които бѣхме длъжни да се движимъ въ бюджетарната комисия, възприе се онова, което ви докладвахъ — да се даде едно увеличение поне на оная категория гимназиални учители, които следъ 20—25-годишно учителствуване сѣ стигнали до така наречената точка на замръзване — положение, което не поощрява по-младитѣ гимназиални учители да продължаватъ да учителствуватъ, защото нѣматъ надежда, че ще получатъ подобрение на тѣхното материално положение.

По втория въпросъ, г. г. народни представители, за учителския персоналъ въ пълнитѣ и непълнитѣ гимназии въ гранични и бедни селища въпросъ, който азъ поставихъ на обсъждане въ бюджетарната комисия, последната взе отрицателно становище не защото въ нея нѣмаше съзнание, че трѣбва да бждатъ подкрепени тѣзи селища край нашата граница по съображения, ако щете, национални и държавни и по съображения социални и държавни за оная бедни селища, които сѣ въ вътрешността на страната, но не се съгласи да възприеме направеното предложение затова, защото се смѣташе, че докато не се реши проблемата въобще за срѣдното образование у насъ, дотогава, докогато не се реши въпросътъ за количеството на срѣднитѣ пълни и непълни учебни заведения, не трѣбва по този косвенъ начинъ да се поощрява създаването и развитието на учебни заведения, които може би утре, следъ минаването на новия законъ за народното просвѣщение, не ще иматъ мѣсто на своето съществуване. Това бѣха главно съображенията, които взеха едно доминиращо положение въ бюджетарната комисия и тя въ своето болшинство не се съгласи да възприеме направеното предложение.

На трето мѣсто, въ връзка съ срѣдното образование, бѣше разгледанъ и въпросътъ за стажантитѣ — въпросъ, който, както знаете, бѣше повдигнатъ въ студентскитѣ срѣди, послужи като поводъ на известнитѣ вече манифестации отъ страна на студентството, въпросъ, който намѣри отражение отчасти и въ печата.

Г. г. народни представители! Бюджетарната комисия възприе това положение, което е предвидено въ бюджетопроекта — остави 60 платени стажански мѣста. Съображенията на комисията бѣха следнитѣ. Нуждитѣ на срѣдното образование, нуждитѣ на срѣднитѣ учебни заведения у насъ не налагатъ да бѣде ангажирана подготовката на единъ по-голямъ брой отъ предвидения въ бюджета ста-

жанти. Защото, г. г. народни представители, отъ 60-тълитъ се дебати, г. г. народни представители, се изтъкна, души стажанти, които сж платени днесъ, имаме: по естествена история и химия 17 души, по български езикъ 9 души, по нѣмски и латински езици 4 души, по математика и физика 8 души, по история и география 7 души, по пѣне 4 души, по рисуване 6 души и по философска пропедевтика 5 души — всичко 60 души. Обаче при третата девическа гимназия въ София имаме всичко 148 души стажанти. Останалитъ отъ 60 до 148 души неплатени. Трѣбва ли Министерството на народното просвѣщение, респ. държавата, да поеме издрѣжката на всички стажанти, които биха се явили да стажуватъ, тогава, когато, както под чертахъ, нуждитъ на срѣднитъ учебни заведения не чалагатъ ангажирането съ подготовката и издрѣжката на какъвъ учителски персоналъ и, на второ мѣсто, като се има предъ видъ, че вече по нѣкои дисциплини има сврѣхпроизводство отъ редовни гимназиални учители? Така, напр., по философия и педагогия сж подали заявление за назначение, но не сж назначени поради липса на мѣсто, 6 редовни гимназиални учители и 4, които иматъ завършенъ своя стажъ, но не сж издрѣжали държавния си изпитъ. По история и география не сж назначени 20 редовни гимназиални учители и около 40 волнонаемни, безъ държавенъ изпитъ. Сжщо така има сврѣхпроизводство на гимназиални учители и по други дисциплини.

При това положение, безспорно, не може да се поддържа тезата, че министерството ще трѣбва да издрѣжа всички онѣзи, които сврѣшватъ Университета, че ще трѣбва да ги приеме на платенъ стажъ и по този начинъ косвено да се ангажира за тѣхното утрешно назначение на учителско мѣсто, безъ да има утре възможность — даже и да останатъ срѣднитъ учебни заведения въ сегашния имъ размѣръ — да ги назначи.

Характерно е сжщо така и обстоятелството, че числото на завършващитъ различнитъ факултети на Университета е твърде голѣмо. Ако се отиде въ една безконечность при назначаването на тия стажанти, не знамъ дали нѣма косвено да се насърди следването въ тия факултети, харчепето на срѣдства отъ страна на родителитъ и губенето на години отъ страна на младежитъ, които, следъ като сврѣшатъ следъ нѣколко години, ще се намѣрятъ предъ перспективата, предъ невъзможността да бждатъ назначени, макаръ че сж подготвени съ едно специално образование за учители по известна специалность. И при това кризисъ, който ще настѣпи у тѣхъ, при оная морална криза, която би ги обхванала, азъ мисля, че послѣдствията биха били обществено по-вредни, отколкото сега, когато сж предупредени, че тѣ не могатъ да разчитатъ, че, ако сврѣшатъ следъ нѣколко години, ще бждатъ назначени на учителски мѣста.

Това сж нѣкои отъ сериознитъ аргументи, които наглеждамъ и които бѣха като една директива на бюджетарната комисия да не се съгласи съ предложението за увеличаване числото на плащанитъ стажанти.

Имаше едно предложение въ смисълъ, вмѣсто да се плаща по 1.800 л. месечно на всѣки стажантъ отъ тия 60 души стажанти, които сега сж платени, да се плаща на 120 души стажанти по 900 л. месечно. Това предложение съ абсолютно болшинство биде отхвърлено затова, защото се намѣри, че стажантътъ, къмъ когото държавата, като го назначава за такъвъ, поема единъ ангажментъ спрямо него евентуално да го назначи на учителско мѣсто, ще трѣбва да му даде възможность да се занимава съ наука и спокойно да следва своитъ лекции, своята практика, и че ако ние бихме възприели предложението да се плаща по 900 л. месечно на стажантъ, то ние не бихме допринесли нищо за едно по-добро усвѣршенствуване на тия стажанти въ качествено отношение, за по-добрата имъ подготовка като бждещи учители въ гимназиитъ.

Трето едно предложение, което бѣше направено, се свеждаше въ следното: да се измѣни системата на задължителния стажъ при Софийската образцова гимназия, като една частъ отъ стажантитъ бждатъ назначавани за такива и при гимназиитъ въ провинцията — предимно тамъ, откъдето сж родомъ стажантитъ, за да имъ се даде възможность за по-лесно материално издрѣжане. Но това е единъ въпросъ, който предстои, съгласно една декларация на г. министра предъ бюджетарната комисия, да бжде разрешенъ по административенъ редъ, ако условията и възможноститъ позволятъ това, и следъ като съответнитъ компетентни лица въ министерството кажатъ своята дума.

Другъ единъ въпросъ, който спрѣ вниманието на бюджетарната комисия, бѣ тоя за Университета. При разви-

че нашиятъ Университетъ се е развилъ въ нѣкои свои факултети преждевременно, че издрѣжката му коштува сжщо, че преподавателскиятъ му персоналъ е голѣмъ, че числото на сврѣшилитъ е сжщо така голѣмо и въ резултатъ се явява едно число завършили студенти, грамадна частъ отъ които желаятъ да постѣпятъ на държавна, окръжна и общинска служба, но не могатъ да бждатъ приети тамъ, понеже по нѣкои дисциплини вече има сврѣхпроизводство.

Прави впечатление, че, паралелно съ увеличаващото се число на студентитъ въ нашия Университетъ, нѣма едно пропорционално намаляване на това на следващитъ въ странство. Ще ви дамъ нѣкои данни, които ще потвърдятъ тая моя констатация. Презъ 1926/1927 учебна година въ висши учебни заведения въ странство сж следвали 2.524 души българи, а въ нашия Университетъ презъ зимния семестъръ на сжщата учебна година — 3.373 души. Значи само 849 души повече сж следвали въ нашия Университетъ, отколкото въ чуждестранни висши заведения. Презъ учебната 1927/1928 г. въ чужди висши учебни заведения сж следвали всичко 2.352 души, а въ нашия Университетъ — 3.888 души.

Дълга да забележа, че посоченитъ числа за следващитъ въ чужди висши учебни заведения сж само на ония студенти, които получаватъ валута чрезъ Народната банка. За тия студенти официално презъ Народната банка е изнесена чужда валута презъ 1927 г. 101.275.235-50 л., а за 1928 г. — 102.540.855 л. — въ повече отъ 1927 г. около 1 милионъ и 800 хиляди лева. Има, обаче, не малко и такива студенти, които не получаватъ чужда валута чрезъ Народната банка и, като така, числото на следващитъ въ висши учебни заведения въ чужбина фактически е по-голѣмо отъ посоченото.

Но вънъ отъ тая валута, изнесена чрезъ Народната банка, понеже и при заминаването си студентитъ вземагъ съ себе си известни суми, а и следъ това имъ се изпраща чрезъ препорѣжани писма и чрезъ ценни пратки купена чужда валута на свободното тържище, които, споредъ пресмѣтанията на компетентни лица, възлиза на около 30—35 милиона лева годишно, ще трѣбва да приемемъ, че изобщо изнасяната чужда валута отъ България за поддържане на студентитъ, следващи въ чужди университети, възлиза на 135 милиона лева годишно. Само за януарий месецъ тая година чрезъ Народната банка е изнесена официално чужда валута 9.444.690 л.

Въ разлика отъ 1927 г., презъ 1928 г. е увеличено числото на следващитъ жбълѣкарство отъ 323 на 424 души. Презъ 1928 г. сж отишли да следватъ жбълѣкарство 101 човѣка повече. Презъ 1927 г. аптекарство сж следвали 136 души, а презъ 1928 г. — 197 души. По търговия и финанси въ 1927 г. — 139 души, а презъ 1928 г. — 204 души, значи съ 65 души повече. По музика презъ 1927 г. — 41 човѣка, а презъ 1928 г. — 65 човѣка. По литература, ветеринарна медицина и пр. все има едно увеличение.

Чувствително е намалено числото на следващитъ по медицина. Все пакъ числото на тѣзи, които сж следвали презъ 1928 г., не е малко. То възлиза на 189 души. По-нататѣхъ, ще ви кажа числото на ония, които следватъ въ нашия медицински факултетъ.

Само за времето отъ 1 януарий до 31 декемврий 1928 г., съ разрешение на Министерството на просвѣтата, сж заминали да следватъ въ висши учебни заведения вънъ отъ България 886 души, отъ които: по жбълѣкарство 256 души, по медицина 65 души, по ветеринарна медицина 39 души, по композиция 29 души, по фармация 94 души, и останалитъ — главно по инженерство.

Нѣколко данни за числото на легализиранитъ дипломи презъ 1928 г. на завършилитъ чуждестранни висши учебни заведения и завърнали се въ България. Легализирани сж общо 474 дипломи. Отъ тѣхъ по медицина сж 210, на 179 мъже и на 31 жени — почти половината на всички завършили въ чужбина презъ казаната година; по фармация — 40; по жбълѣкарство — 26; по ветеринарна медицина — 21; по търговия — 18; по земледѣлие — 10; по инженерство и архитектура около 105 и т. н. Презъ 1928 г. сж легализирани дипломи на 474 души завършили въ висшитъ учебни заведения въ чужбина. За сжщото време числото на всички завършили е по-голѣмо, защото това сж даннитъ за ония, на които сж легализирани дипломитъ, които сж се нуждаели да ги представятъ при заемане на служба, а има и такива, които сж завършили въ края на 1928 г., и такива, които не сж желаели да легализиратъ дипломитъ си, защото не е имало нужда да ги представятъ предъ

надлежното учреждение при заемане на служба. Тѣхното число не влиза въ посоченитѣ цифри.

Презъ учебната 1927/1928 г. сѣ завършили въ нашия Държавен Университетъ 380 души. Докато презъ 1928 г. сѣ завършили въ чужбина и се върнали въ България 474 души, въ нашия Университетъ сѣ завършили 380 души, отъ които 289 мъже и 91 жени. Раздѣлени сѣ по факултети както следва: историко-филологическия — 37 мъже и 43 жени, всичко 80. Завършили сѣ презъ 1928 г. 80 души историко-филологическия факултетъ, а въ настоящия моментъ нѣма нито едно вакантно мѣсто за назначаване учители въ срднитѣ учебни заведения по тия дисциплини, независимо отъ числото на ония, които не сѣ назначени, независимо отъ числото и на ония, които стажуватъ. Физико-математическия факултетъ — 30 мъже и 32 жени, всичко 62; юридическия факултетъ — 111 мъже и 7 жени, всичко 118; медицинския факултетъ — 33 мъже и 5 жени, всичко 38; агрономо-лесовдния — 49 мъже и 3 жени, всичко 52; богословския факултетъ — 6 души; ветеринарно-медицинския факултетъ — 23 мъже и 1 жена, всичко 24. Докато за новъ учителски персоналъ презъ новата учебна година, при сегашното число на срднитѣ учебни заведения и на паралелки сѣ нуждни около 60 души учители, изобщо свършватъ само нашия Университетъ 142 души, безъ тия завършили въ чужбина, чието число за 1928 г. е около 29 души.

За 1928/1929 учебна година числото на студентитѣ е още по-голямо отъ посоченото на предшестващата учебна година. То възлиза, за лѣтния семестъръ на 1928/1929 учебна година, на 4.162 души, отъ които 2.958 мъже и 1.204 жени. Дори и въ богословския факултетъ има 29 жени.

Р. Василевъ (д. сг): Владици ли ще ставатъ?

Н. Кемилевъ (д. сг): Владички!

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): По факултети тѣ се разпредѣлятъ както следва: юридическия — 977 мъже и 133 жени, всичко 1.110; историко-филологическия — 386 мъже и 579 жени, всичко 965; физико-математическия — 454 мъже и 305 жени, всичко 759; медицинския — 442 мъже и 110 жени, всичко 552; ветеринарно-медицинския — 198 мъже и 10 жени, всичко 208; агрономо-лесовдния — 149 мъже и 29 жени, всичко 178.

Отъ всички студенти, приблизително $\frac{1}{3}$ сѣ родени въ селата и $\frac{2}{3}$ въ градоветъ. Около $\frac{1}{4}$ отъ всички студенти иматъ постоянното си мѣстожителство въ селата, а $\frac{3}{4}$ въ градоветъ.

Нашиятъ Държавенъ университетъ, г. г. народни представители, е раздалъ отъ основаването му досега около 7 хиляди дипломи, отъ които 4.131 на юристи, 1.338 на историко-филолози, 1.205 на физико-математици, 194 на медици, 85 на агрономи, и 6 на богослови. Около $\frac{1}{3}$ отъ постъпилиятъ и следващия въ Университета младежи завършватъ цѣлия курсъ на университетското образование, а другитѣ $\frac{2}{3}$ не го завършватъ — следвали сѣ по 1, 2 години, напуснали сѣ го и следъ това нѣма статистика къде сѣ пласирали свся трудъ.

Министъръ Н. Найденовъ: А отъ студентитѣ $\frac{1}{10}$ само завършватъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): А отъ постъпилиятъ студентки, както каза г. министърътъ, завършватъ Университета само $\frac{1}{10}$.

Заслужава да се отбележи, че университетскитѣ сгради сѣ недостатъчни за нарастващия брой студенти и преподаването следствие на това не може да става правилно. Разпокъсаността на факултетитѣ, на катедритѣ и на институтитѣ, както и недостатъчнитѣ здания, съпроводени съ неудобства, може би благоприятствува за увеличѣние числото на преподавателския персоналъ, което за настоящата учебна година, споредъ разписа на лекциитѣ на Университета за лѣтния семестъръ на 1928/1929 учебна година възлиза на: 59 редовни професори, 49 извънредни професори, отъ тѣхъ 7 хоноровани, 30 редовни и 4 хоноровани доценти, 17 частни доценти, 16 преподаватели и 135 асистенти — всичко 310. Предвиденото, обаче, по бюджета число на преподавателския персоналъ и асистентския, г. г. народни представители, е повече — подчертавамъ, предвиденото е повече. Така, предвидени сѣ по настоящия бюджетопроектъ 52 редовни професори и 13 редовни професори чужденци съ договоръ, всичко 65; извънредни професори — 43, безъ хонорованитѣ; редовни доценти 46;

преподаватели и лектори — 15; асистенти — 136 и за около 45 хоноровани доценти, професори и преподаватели кредитътъ е въ размѣръ на 1.175.000 л.

По моята преценка този преподавателски персоналъ е голѣмъ. Особено числото на асистентитѣ е голѣмо. Числото на последнитѣ е голѣмо даже и въ клиникитѣ при медицинския факултетъ, кждето изпълняватъ ролята и на лѣкари, като вземамъ предъ видъ, че тамъ има и доброволни асистенти вънъ отъ предвиденитѣ платени по бюджета 65 души, съ всички задължения на платенитѣ, както и командированитѣ лѣкари.

Г. г. народни представители! Мисля, че не ще бжде интересно да ви посоча една малка статистика, която изхожда отъ Университета съ подписа на квестора. Споредъ тая статистика, преподавателскиятъ персоналъ въ Университета, заедно съ асистентитѣ, презъ 1918/1919 г. е билъ общо 81 човѣка, а презъ 1928/1929 е — не по бюджета, тамъ броятъ е по-голямъ, защото има и незаети катедри — 306. Значи, за единъ периодъ отъ 9 години преподавателскиятъ персоналъ въ Университета се е увеличилъ съ 225 човѣка. Увеличени сѣ, разбира се, и факултетитѣ.

Въ комисията се повдигна въпросъ и за увеличѣние заплатитѣ на професорския персоналъ. Комисията се занима съ изложението на дружеството на нашитѣ професори, въ което, може би отчасти основателно, посочватъ, че следъ увеличѣние заплатитѣ на срднитѣ, тѣ се поставятъ въ едно морално и материално унижено положение, предъ видъ на това, че въ миналото тѣ сѣ били приравнени съ известна категория сждии. Тезата на нашитѣ професори би била основателна, наистина, ако се приеме за база размѣрътъ на заплатитѣ презъ 1914/1915 г., но ако се приеме за база размѣрътъ на заплатитѣ презъ 1911/1912 г., ще се види, че заплатитѣ на професоритѣ въ Университета, въ сравнение съ тия на учителскитѣ, сѣ увеличени процентно повече, че професоритѣ сѣ най-добре поставени, най-добре платени. Нѣщо повече, асистентитѣ въ Университета сѣ най-добре платени въ сравнение съ всички служители по Министерството на народното просвѣщение. Поради това, отъ една страна, и поради невъзможността да се намѣрятъ съответнитѣ срдства. отъ друга, комисията не възприе направеното предложение съ меморандума на дружеството на нашитѣ професори за увеличѣние на заплатитѣ на професоритѣ, както не възприе и направенитѣ въ тоя смисълъ въ комисията предложения отъ нѣкои народни представители.

Г. г. народни представители! Трѣбва да отбележа, че самитѣ професори съзнаватъ, какво могатъ да се направятъ нѣкои съкращения на персонала въ Университета, както е предвиденъ въ бюджета. И тѣ намиратъ, че при предстоящитѣ измѣнения на закона за народното просвѣщение, трѣбва да станатъ нѣкои измѣнения и въ главата за Университета. Нека отбележа така сжщо, че и тѣ смѣтатъ, какво Парламентътъ е въ правото си, следъ нужнитѣ обстояитѣ проучвания, да направи необходимитѣ реформи, за каквито и тѣ ще съдействуватъ. За да се види какво може да се направи въ това отношение, бюджетарната комисия, съ съгласието на г. министра на народното просвѣщение, избра една комисия — по-право попълни миналогодишната такава — въ съставъ народнитѣ представители Досю Негенцовъ, Владимиръ Такевъ, Христо Стояновъ, п. Николовъ и менъ, на която възложи, заедно съ представителитѣ на Академическия съветъ, на Министерството на народното просвѣщение и г. министра на народното просвѣщение, да обсъди въпроса за възможнитѣ съкращения на персонала въ Университета, които да се направятъ, ако може, въ настоящия бюджетъ, или въ следващия бюджетъ. Съкращения, обаче, на персонала по настоящия бюджетъ не можахъ да се направятъ. При предстоящото измѣнение на закона за народното просвѣщение тоя въпросъ трѣбва да бжде поставенъ на разглеждане и обсъждане.

Нѣма да се спирамъ на повдигнатитѣ въпроси въ бюджетарната комисия по срдното и основното образование, защото съ тѣхъ ще се занимаемъ при измѣнението на закона за народното просвѣщение, по което измѣнение, както казахъ, ще имаме случай скоро да се изкажемъ тукъ, въ Народното събрание. Констатациитѣ, г. г. народни представители, които бѣха направени, се свеждатъ къмъ следното. Числото на завършващитѣ гимназии и висши учебни заведения създава едни нерадостни перспективи за умственитѣ работници у насъ. Трудно е пласирането на тѣхния интелектуаленъ трудъ, при подготовката, която

иматъ за живота, при нуждитъ, които има държавното управление и стопанското положение на страната. А това води къмъ морално израждане и обезнадеждване, къмъ обезлюдяване на селото отъ интелигенция и отчуждаване на младежта отъ труда. При това, качествено нашето сръдно образование е недобро. Това се констатира особено въ университета — студентитъ,* които постъпватъ тамъ, сж съ сравнително слаба култура и по-слаба грамотност. Азъ искамъ да лансирамъ една мисль; качествено ще подобримъ образованието между другото и чрезъ закриването на нѣки учебни заведения, за да дадемъ сръдства за качествено повдигане на останалитъ. Моралниятъ упадъкъ и партизанскитъ набѣги въ сръдата на чиновничеството въ голѣма степенъ бихме ги отстранили чрезъ създаването на единъ новъ законъ за чиновницитъ, чрезъ единъ нови щатни таблици за заплатитъ на чиновницитъ, чрезъ стабилизиране на чиновницитъ и чрезъ едно съкращение на излишнитъ служби, за да добиемъ сръдства и да дадемъ на останалитъ едно задоволително възнаграждение. Стабилитетътъ на чиновничеството ще отнеме надеждата на мнозина младежи, че ще могатъ по пътя на партизнитъ принадлежности и протекции да се настаятъ на служби въ държавни, окръжни или общински учреждения и ще ги отклони отъ желанието имъ за следване въ учебни заведения само за дипломъ и чрезъ него за осигуряване на своето материално съществуване. По този начинъ ще се дойде до едно естествено намаление на следващитъ въ гимназитъ и Университета и младежта ще се отдале на физически производителенъ трудъ.

Ще съобща по-съществениятъ промѣни, които станаха въ бюджетопроекта, за да се иматъ предъ видъ при дебатитъ, които ще има да се развиятъ, по бюджетопроекта.

Кредитътъ по § 103, за научния институтъ при Царския дворъ, се увеличи отъ 500.000 л. на 1.000.000 л. — толкова, колкото бѣше и миналата година.

Въ § 116 помощта на Читалищния съюзъ се увеличи съ 100.000 л. Сумата ще се вземе отъ другитъ подраздѣления на кредита въ сѣщия параграфъ, за което ще съобща подробно, когато дойдемъ да разглеждаме параграфа.

Кредитътъ по § 121, за общинскитъ театри, се увеличи съ 200.000 л., отъ 500.000 на 700.000 л., като въ числото на визиранитъ общински театри се включва и видинскитъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Въ текста на параграфа е казано: „и др.“

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Кредитътъ по § 123 се увеличи съ 200.000 л., отъ 200.000 на 400.000 л. Увеличихме кредита поради това, че приехме една нова алинея къмъ този параграфъ, за която ви споменахъ, а именно: да се дадатъ учебни помагала или награди на бедни прилежни ученици българи-мохамедани въ народнитъ училища.

С. Савовъ (д. сг): Кой ще посочва тия бедни ученици?

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Това ще се уреди съ единъ специаленъ правилникъ. Ще се посочватъ отъ съответнитъ главни учители, учителски съвети, инспекции и т. н.

Заличи се кредитътъ по § 140 отъ 50.000 л. за откупване къщата на П. Р. Славейковъ въ Тръвна и за реставрирането ѝ, защото отъ даннитъ, които се изнесоха, комисията намѣри, че още не е уяснено дали действително тая къща е била на покойния П. Р. Славейковъ, и като така, дали ще следва да се откупи и да се обрне въ музей.

Г. г. народни представители! Това сж направениятъ промѣни отъ бюджетарната комисия и повдигнатитъ въпроси въ връзка съ бюджета. Казахъ, че въ връзка съ народната просвѣта въ комисията се повдигнаха много въпроси, но по тѣхъ не давамъ докладъ тукъ, защото струва ми се, че би било излишно да се спирамъ на тѣхъ, тъй като тѣ не сж въ непосредствена връзка съ бюджета и защото, както казахъ, навѣрно въ скоро време ще има да разглеждаме новия законопроектъ за народното просвѣщение и тамъ ще можемъ въ подробности да разискваме цѣлата проблематика за просвѣтата и културата въ България. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститъ)

Председателъ: Има думата г. Димитъръ Мишайковъ.

Д. Нейковъ (с. д): Г. председателю! Азъ се записахъ пръвъ при подпредседателя г. Димчевъ. Снощи въ 7 и половина часа азъ се качихъ при него и го запитахъ: има ли

нѣкои записани по бюджета на Министерството на народната просвѣта? Отговори ми: „Нѣма. Да Ви запиша ли?“ — Запишете ме, и ме записа пръвъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Доколкото зная, г. Нейковъ, Вие сте записанъ вторъ.

Председателъ: Г. Нейковъ! Когато бѣхъ въ кабинета си, дойде г. Мишайковъ и се записа тамъ. Късно съобщихъ на г. Димчевъ — тамъ е всичката работа.

Д. Мишайковъ (д. сг): (Къмъ Д. Нейковъ) Ако искашъ да вземешъ думата преди мене, съгласенъ съмъ.

Д. Нейковъ (с. д): Добре.

Председателъ: Има думата г. Димитъръ Нейковъ.

Д. Нейковъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ обстойното изложение на г. докладчика на бюджета по Министерството на народното просвѣщение, намъ предстои да разгледаме, по възможностъ най-подробно, и да приемемъ бюджета на това министерство, споредъ мене, бюджета на едно отъ най-важнитъ министерства въ нашата страна. Както ви е известно, на това министерство е повѣрено да открива, да ръководи и да контролира училищата и всички други културнопросвѣтни институти въ нашата страна; нему сжщо така е повѣрено да се грижи за обучението и възпитанието не само на подрастващитъ поколения, а въ много отношения и на възрастнитъ, на бащитъ и на майкитъ на подрастващитъ поколения. Трѣбва да признаемъ съ едно съжаление, че въ последнитъ години — като се изключатъ, разбира се, съответнитъ учителски сръди и тѣхнитъ съюзи, а сжщо така и педагогическата литература — нашето обществено мнение, нашитъ партии, нашиятъ печатъ, ако щете нашитъ правителства, дори нашитъ Парламенти, се занимаватъ твърде малко съ проблемитъ на народната просвѣта или тѣ разглеждатъ тия проблеми много бѣгло и много повърхностно.

Защо това е така, г. г. народни представители, на що се дължи то, кои сж причинитъ за това? Това сж въпроси на отдѣлна преценка, върху които азъ не ще се спирамъ. За мене е важно да направя констатацията, че отъ 10 години насамъ, особено следъ войнитъ, може би залисани отъ други въпроси въ нашата страна, въпроси, които сж се наложили съ по-голѣма сила, съ по-голѣма наложителност на нашето общество и на нашия Парламентъ, чие сме изоставили много важни, споредъ мене, и основни въпроси и проблеми, които засѣгатъ нашата духовна култура.

Въ потвърждение на онова, което каза докладчикътъ г. Лѣкарски, азъ трѣбва да ви кажа, че бюджетарната комисия въ нѣколко заседания, ...

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Въ 9 заседания.

Д. Нейковъ (с. д): ... въ разстояние на повече отъ една седмица разгледа най-обстойно и съ всичката сериозностъ по-важнитъ въпроси, които засѣгатъ нашето просвѣтно дѣло или поне ония, които презъ течение на изтеклата бюджетна година сж били подъ вниманието както на Министерството на народното просвѣщение, така сжщо и на редица заинтересовани съ това дѣло сръди, каквито сж учителитъ и родителитъ на учащитъ се. Въ бюджетарната комисия по всички повдигнати въпроси — за материалното положение на народния учител, за неговата обществена роля като възпитател и на възрастнитъ поколения, особено въ селата, за инородното и иновѣрно обучение въ нашата страна, за ролята на държавата по това образование и обучение и т. н. — се изказаха много обстойни мнения, подкрепени и съ конкретни дори предложения за съответни суми, чрезъ които да се одѣлоторятъ, да се приложатъ, да добиятъ една реалностъ ония мисли, които отдѣлнитъ господа изказаха въ бюджетарната комисия.

Но, трѣбва веднага да прибавя, че въпрѣки най-добрата воля на повечето отъ г. г. народнитъ представители, които взеха участие въ дебатитъ по бюджета на народната просвѣта въ комисията, въпрѣки тѣхнитъ симпатии и тѣхнитъ горещи желания да се направи нѣщо за подобрене на нашето просвѣтно дѣло, взето интегрално, всички тѣхни предложения и добри желания изчезнаха, стопиха се въ хладното, въ студеното „веѣ“ на г. министра на финанситъ. Съ неговитъ изрази: „Бюджетътъ не позволява“, „държавата нѣма сръдства“, „ще вземемъ това или онова подъ внимание, но ще го приложимъ споредъ възможноститъ, които ни дава бюджетътъ“, всичко биде унищожено, биде

провалено, въпреки най-добрият замисъл, намърения на ония, които направиха тия предложения по различните параграфи от бюджетния проект на Министерството на народното просвещение. Поради това, г. г. народни представители, вие днес ще имате да разглеждате един бюджетен проект за Министерството на народната просвета с всички ония дефекти, които бюджетът на това министерство съдържал от ред години насам; вие имате един бюджетен проект на едно от най-важните министерства с много непълноти, с много несъобразности, особено като го сравним с бюджетите на другите министерства; с една реч вие имате един стериотипен, един призрачен бюджетен проект, един бюджетен проект, който не задоволява, според моето и на моите приятели схващане и убеждение, истинските и належащи нужди на нашето просвещение и на нашето културно дѣло.

Г. г. народни представители! Всеобща и неоспорима от никого истина е, че душата на българското училище, на българската просвета и на българската духовна култура, това е учителът, от най-долната до най-горната му степен — от първоначалния учител до професора. Казвам, че това е безспорна истина, защото учителът е оня, който дава душа и живот на всички дидактически принципи и норми; учителът е оня, който осмисля най-различните методи на преподаването в нашите училища, с една реч учителът е оня, от когото зависи, при всички други благоприятни условия, да имаме едно образование, което резултатът, като продукт, въ по-добро или по-лошо качество. Ето защо, през течение на изтеклата бюджетна година въ печата на учителските съюзи — ония организации, които организират въ своите редове, можем смѣло да кажем, 9/10 от учителите въ България — също така и въ бюджетната комисия се разглежда съ най-сериозно внимание въпроса за учителя, на първо мѣсто, за възнаграждението на учителя, и на второ мѣсто, неговата обществена роль.

Г. г. народни представители! Изказаха се най-различни мнения, между които имаше и такива, които аз ще нарека — макар, че г. Лѣкарски подхвърли това съ подсмѣшка — реакционни; намѣриха се членове въ бюджетната комисия, които поддържаха, че учителът е достатъчно възнаграден, че особено първоначалният учител, който живѣе въ село при една благоприятна обстановка и ималъ на разположение евтини продукти и редица други благоприятни условия, ерго, че въпросът за увеличение на неговото възнаграждение, на неговата заплата, не съществува, или же ако той е повдигнатъ през течение на бюджетната година, той е повдигнатъ изкуствено, партизански от учителските съюзи и от заинтересованите учители.

Г. г. народни представители! Нищо по-невѣрно от това, нищо по-оскъбнително от това за българския народен учител, за оня труженик въ областта на нашата просвета и култура, който при хиляди прѣчки и спѣнки, които той срѣща от най-различно естество и от най-различни страни, изпълнява безспирно своята благодатна, своята полезна и крайно необходима роль, като културтрегеръ, като разсадникъ на знания и на култура въ нашата страна. И като такъвъ, всеобщо признато е, че българският народен учител — за него преди всичко е думата — никога не е получавал онова възнаграждение, което му се следва за неговия труд и никога българският народен учител съ възнаграждението, което е получавалъ и преди войната, и особено след войната, не е бил поставенъ въ положението да може да задоволи своите най-насъщни нужди като човѣкъ, да задоволи своите задължения като баща и като съпругъ къмъ своята съпруга и къмъ своите деца, за да може същиятъ той труженик по-нататък съ по-голяма енергия, съ по-голямо спокойствие да се отдаде на тъй важната, повѣрена нему длъжност, да възпитава и обучава дѣцата на нашия народъ.

Въпросът за възнаграждението на учителя, нека да ви кажа, намѣри своите отрицатели не само въ бюджетната комисия; той намѣри своите отрицатели дори и отъ трибуната на Народното събрание. Намѣриха се миналата година оратори отъ болшинството, които счетоха, че е унизително, че е непочтено дори за българския народен учител да се бори и да педира своята кауза за по-сносно, за едно по-задоволително материално възнаграждение — една теза, г. г. народни представители, напълно осъдителна, една теза, която иде изъ основи да увреди устоите на нашата духовна култура и на нашето образование и възпитание. Въпросът за учителските заплати, г. г. народни

представители, не е партизански; той не е повдигнатъ изкуствено нито отъ Учителския съюзъ, нито отъ отделни учители. Въпросът за възнаграждението на българския народен основен учител е една реална нужда, тъй като учителът, билъ той въ градъ или въ село, получава едно възнаграждение — било като начеващъ, било вече като по-старъ, нѣколкогодишенъ учител — което не му дава възможност да живѣе, не му дава възможност да се отдаде спокойно на своята творческа работа. Въпросът, г. г. народни представители, не се повдига отъ отделни партизани; той се повдига отъ цялото учителство въ България, въ лицето на двата учителски съюза — Българският учителски съюзъ и Съюзът на класните учители.

Нѣкой отъ лѣвицата: И на прогимназиалните.

Д. Нейковъ (с. д): А така също и на прогимназиалните учители. — За да видите, г. г. народни представители, че това е така, азъ ще ви прочета едно изложение, съ дата 4 февруарий т. г. на двата съюза — тоя на първоначалните учители и оня на учителите въ срѣдните и висши училища — едно изложение, отправено до г. министра на просветата, до г. министра на финансите и до г. председателя на бюджетната комисия. То е кратко и азъ ще ви го прочета (Чете)

„До г. министра на народната просвета, до г. министра на финансите, до г. председателя на бюджетната комисия, Г. г. министри, г. председателю!

„По материалното положение на нашето учителство днесъ две мнения нѣма. То е тежко, непоносимо. Това констатирахте и вие, г. министри, и бѣхте искренъ да изнесете, че по заплата и възнаграждение основниятъ учител е по-зле и отъ единъ разсиленъ при повѣреното Ви министерство.

„За никого вече не е тайна, че служителите по всички други ведомства, благодарение на разни прибавки къмъ шатната имъ заплата, днесъ съ значително по-добре отъ учителите. Несправедливостта е очебийна.

„Но, сочейки тази несправедливостъ, ние не въ името на несправедливостта само се обръщаме къмъ Васъ: безспирно растещата скѣпотия направи живота на българския учител непоносимъ, уби неговия духъ и го тласка къмъ отчаяние. Като привличаме вниманието Ви върху този фактъ, ние въ името на зле изложеното днесъ учителско звание, апелираме къмъ Васъ: дайте възможност на българския учител да преживява сносно; дайте му възможност да задоволява своите материални и духовни нужди; избавете го отъ униженията, които му донесе и продължава да носи нѣмотията и вие ще извършите най-необходимото днесъ за българското училище и българската просвета.

„Дължимъ да заявимъ, че тази молба не е проста и обикновена формалност, а едно предвиждане, единъ страхъ за бъдещето на нашия учител и нашето училище.

„Като вѣрваме, че вие напълно разбирате сериозността на положението, не се съмняваме, че ще положите всички усилия да изходатайствувате едно задоволително увеличение на учителските заплати, толкозъ повече, че отъ писаното въ официалния органъ на Министерството на народната просвета, че е възможно едно увеличение на заплатите, учителството е обнадеждено и чака съ нетърпение да получи това подобрене на заплатата му“.

Подписи: „На Съюза на учителите отъ прогимназиите, срѣдните и висши училища, председател: Н. Станевъ, секретар: М. Геновъ.

„На българския учителски съюзъ, председател: Д. Негенцовъ, секретар-касиеръ: Ст. Ц. Баръмовъ.“

Г. г. народни представители! Фактътъ, че този документъ излиза отъ срѣдата на две тъй важни организации въ нашия животъ, две организации, които всѣкога съ спсобствували съ съдействието, което съ давали на Министерството на народното просвещение, за правилното изграждане на нашето учебно дѣло, този фактъ, казвамъ, и факта, че подъ това изложение седатъ имената на всеобщо уважаваните, обичаните и почитаните отъ цялото основно и гимназиално учителство ветерани на учебното дѣло въ България, каквито сѣ г. г. Досю Негенцовъ и Никола Станевъ — тия факти сѣ едно несъмнено доказателство, че действително въпросът за заплатите на учителството е единъ въпрос, който заслужено извиква вниманието на всички фактори въ нашата страна, че той е единъ въпрос, който не търпи вече отлагане, тъй като тия господа, представящи учителството въ България, съ всичкото съз-

нание на своята постъпка, ви казват: „Времето вече е крайно, въ редоветъ на учителството настъпва отчаяние и всичко това застрашава българското училище и българското учебно дѣло“. Едни думи, г. г. народни представители, и единъ апелъ, споредъ менъ, който заслужава пълното внимание на народното представителство, за да даде на въпроса за учителскиятъ заплати едно по-задоволително разрешение отъ онова, което се даде отъ Министерството на народното просвѣщение и отъ бюджетарната комисия.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да ви чета други документи, които показватъ, че действително цѣлото българско учителство е развълнувано отъ въпроса за неговото материално възнаграждение. Азъ нѣма да ви чета решения на учителски конференции въ окръзи, каквато е конференцията въ Бургаския окръгъ, станала презъ течение на тази учебна година, на учителството въ цѣлия окръгъ, конференция, въ която Министерството на народното просвѣщение е взело участие чрезъ своя началникъ на сръдното образование, въ присъствието на който началникъ на сръдното образование . . .

Министъръ Н. Найденовъ: На основното образование.

Д. Нейковъ (с. д): Да, началника на основното образование, г. Чакъровъ. — . . . учителството, следъ като е свършило другия дневенъ редъ на конференцията, единодушно е гласувало една резолюция, съ която моли и апелира както къмъ Министерството на народното просвѣщение, така сѣщо и къмъ г. г. народните представители да се вслушатъ въ неговитъ болки, да се вгледатъ въ неговитъ нужди и да ги задоволятъ.

Предъ мене сѣ редица още протести, молби, желанія и апели на учителството въ България. Азъ нѣма да ви губя времето да ги чета, защото и азъ не разполагамъ съ достатъчно време. Но считамъ — поне за мене е така — че въпросътъ за възнаграждението на българския първоначаленъ учител е единъ актуеленъ въпросъ, че той не е партизански въпросъ, че той се налага съ всичката сериозностъ да бѣде обсъденъ и правилно разрешенъ отъ народното представителство.

Този въпросъ, г. г. народни представители, доби наистина едно разрешение, както въ Министерския съветъ и Министерството на народното просвѣщение, така и въ бюджетарната комисия. Въпрѣки настояванията на нѣкои народни представители, особено на представителя на нашата парламентарна група, г. Негенцовъ, да се даде едно почувствително възнаграждение, едно по-големо увеличение на учителската заплата, за да бѣде учителътъ доволенъ, не се даде такова, а се прие проектътъ на Министерството на народното просвѣщение, споредъ който заплата на първоначалния учител се увеличава съ 150 л. на месецъ, т. е. само съ 5 л. на день, което значи съ стойността само на половинъ килограмъ хлѣбъ.

Г. г. народни представители! Азъ не се съмнявамъ, че българското народно учителство ще оцени и това малко, което му се дава, ще го оцени съ достойнство, но азъ сѣщо не се съмнявамъ, че това народно учителство ще бѣде оскърбено, ще се почувствува още единъ пътъ изоставено и неоправдано тъкмо отъ ония, които сѣ поставени начело на държавата и на Парламента да му обезпечатъ едни условия благоприятни, както за една полезна работа въ самото училище, така сѣщо и за една благотворна работа вънъ отъ училището, всрѣдъ населението.

Българското народно учителство не може да не почувствува това дори като една подигравка, защото то става въ моментъ, когато сѣщата бюджетарна комисия увеличава съ повече заплатитъ на други държавни служители. Българското народно учителство отдавна, отъ редъ години чувствува тая неправда, която се върши съ него. И за да не бѣда голословенъ, азъ ще кажа, че народното учителство съ горчивина ще се научи, че сѣщата бюджетарна комисия е увеличила заплатитъ на офицеритъ: на ротнитъ командири съ 350 л., а на взводнитъ командири съ 250—300 л. месечно.

Б. Димевъ (д. ср): Кога е било?

С. Савовъ (д. ср): Трѣбва да правишъ разлика между офицеръ и учител. Азъ съмъ баща на офицеръ и учител, и зная.

Б. Димевъ (д. ср): Недейте засѣга този въпросъ!

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ ви моля да бѣдете така добри да не ме пресичате, да не повдигате излишни въпроси, на които азъ нѣмамъ възможностъ да отговоря, поради липса на време. И, най-после, оценете и нашето мѣлание при изслушването на вашия ораторъ г. Лѣкарски, мислитъ и цифритъ на когото ние на всѣки 5 минути можехме да апострофираме, или да оспорваме, защото не сме съгласни съ това, което той казваше. Ако вървимъ по тоя пътъ, сериозни дебати въ Народното събрание нѣма да има никога. Всичкото ми уважение — за ваше удовлетворение — къмъ всички тия скромни труженици въ машината на нашия държавенъ животъ, включително и къмъ офицерството, и особено къмъ ония низши офицери, на които се подобри заплата съ едно увеличение отъ 300—350 л.

Не е, обаче, тамъ въпросътъ, г. г. народни представители. Азъ не ще отварямъ скоба, за да споря съ васъ по въпроситъ за войската, за народната отбрана и т. н., които е неумѣстно да повдигамъ сега тукъ, и по които ние се изказахме въ бюджетарната комисия. Всичката работа е тамъ, че бюджетарната комисия увеличава заплатитъ само на една категория държавни служители, за които не можемъ да кажемъ, че тънатъ въ мизерия. Азъ мога да се съглася съ васъ, че тѣ не сѣ достатъчно заплатени, че и тѣхниятъ трудъ не е достатъчно заплаченъ, но въпросътъ е, че не се касае за невъзможностъ на офицеритъ да съществуватъ. Тѣ прекарватъ едно доста сносно съществуване, тѣ иматъ възможностъ да задоволятъ, ако не напълно, поне добре своитъ нужди. Но народниятъ учител, г. г. народни представители, който получава първоначално заплата 1.870 л. месечно, т. е., само 60 л. на день, съ едно незначително добавъчно възнаграждение за неговото семейно положение, днесъ е поставенъ въ тежко, въ безизходно положение, да не може да живѣе, да не може да се храни, да не може да отглежда своитъ деца, да нѣма, следователно, онова спокойствие, което е нужно, особено за единъ такъвъ работникъ, какъвто е учителътъ, за да може да се отдаде на своята работа. Ето тамъ е въпросътъ, г. г. да!

И ние, бюджетарната комисия, имаме смѣлостта, следъ като знаемъ достатъчно добре какъвъ е трудътъ на единъ професоръ, да заявимъ, че не е време да се увеличаватъ заплатитъ на българскитъ професори, не защото тѣ сѣ много голѣми, не защото тѣ задоволяватъ всестраннитъ имъ нужди, но защото съ заплатитъ въ днешнитъ имъ размѣри, отъ 7, 8, 9 и 10 хиляди лева, българскитъ професори могатъ да живѣятъ задоволително. Въпросътъ е за народния учител, който е останалъ въ това отношение много назадъ, толкова назадъ, че той се намира при една невъзможностъ за най-елементарно съществуване. И когато при това положение бюджетарната комисия и Народното събрание правятъ увеличение на заплатитъ на нѣкои държавни служители, вие ще си обясните веднага недоволството, негодуванието, сепаратизма, умразата, която ще се породи въ сръдта на едни държавни служители срещу други — нѣща, които не сѣ отъ полза за общото добро на нашето отечество.

Г. г. народни представители! Въпросътъ има и една друга страна. Както докладчикътъ г. Лѣкарски ви каза, не се направи увеличение въ заплатитъ на всички първоначални учители — макаръ то да е въ единъ такъвъ скромненъ, мизеренъ, обиденъ дори за учителството размѣръ — изключиха се отъ повишението учителитъ, които сѣ отъ IX и X класъ, т. е. ония, които иматъ по-малко отъ 6 прослужени години. По такъвъ начинъ се подчертава, безспорно, едно незаслужено пренебрежение къмъ тия учители, които сѣщо така, като своитъ другари, сѣ поставени въ невъзможностъ да живѣятъ, въ невъзможностъ да задоволятъ — не говоря за тѣхнитъ културни нужди — въ невъзможностъ да задоволятъ своитъ елементарни човѣшки нужди.

И азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че XXII-то Народно събрание въ II-та си редовна сесия, когато предъ него е сложенъ на разглеждане въпросътъ за учителскитъ заплати, ще трѣбва да даде на този въпросъ едно задоволително разрешение — да се даде на първоначалнитъ учители едно минимално, споредъ мене, месечно възнаграждение отъ 250 л., и това възнаграждение да се даде абсолютно на всички първоначални учители, понеже мизерията е обща, тя засѣга всички, независимо отъ тѣхния класъ и възраст.

Азъ знамъ, г. г. народни представители, че тукъ ще се ватъкна на въпроса: „Ами сръдства? Нѣма — ще кажете

— сръдства. И днесъ докладчикът на бюджетопоекта по Министерството на народното просвъщение, г. Лѣкарски, прибръза да каже това, което ние всички предвиждахме, че ще се каже — защото знаемъ отъ опитъ, че се е казвало, то се каза и въ бюджетарната комисия: „Нѣма сръдства, не стигатъ сръдствата, нѣма отъ къде да се вземе“.

Г. г. народни представители! Мене ми се струва, че едно Народно събрание, каквото е настоящето, вече не може да се отнася така — простете ми за израза, не желая никого да обиждамъ — лековѣрно съ този въпросъ; ако тоя изразъ ви се вижда обиденъ, азъ го оттеглямъ и бихъ го замѣнилъ съ израза: да се отнася така мащенски спрямо една професия, спрямо едни работници въ нашия държавенъ животъ, каквито сѣ основнитѣ учители. И мене ми се струва, че ние не ще извършимъ напълно и дори отчасти нашата работа като Народно събрание, което има да упражни своето най-върховно право — да гласува бюджета на държавата, да гласува най-важния отъ законитѣ, тъй наречения законъ на законитѣ, бюджета — ако не измѣнимъ това незадоволително, това обидно решение по отношение заплатитѣ на основнитѣ учители.

Сръдства, г. г. народни представители, при добра воля има, тѣ могатъ да се намѣрятъ; тѣ могатъ да се посочатъ въ самия бюджетопоектъ на Министерството на народното просвъщение, тѣ могатъ да се посочатъ решително и въ други бюджетопоекти, за които „ветото“ на г. министра на финанситѣ не е така строго. Неговитѣ ножици, които той носи въ джоба си, често пѣти се оказватъ забавени у дома му, или пъкъ той самиятъ намира за нужно да не присѣтствува при разглеждането на тия бюджетопоекти, кѣдето по една или друга причина се даватъ много, преизобилствени сръдства. Въ замѣна на това пъкъ недостатъчно се задоволяватъ нѣкои ресори, каквото е този на Министерството на народното просвъщение.

Г. г. народни представители! Ще кажете: посочете сръдства. Азъ ще ви посоча нѣколко пера отъ бюджета на Министерството на народното просвъщение, отъ които може да се взематъ сръдства. Най-напредъ, въ централното управление имаме тъй наречения инспекторъ, или служба за физическо и нравствено възпитание — една служба, споредъ менъ, съвсемъ ненужна, никому непотрѣбна, създадена може би — може би, казвамъ — за да се задоволятъ амбициитѣ на нѣкой, който не може да пласира своя трудъ другаде. И, забележете, този инспекторъ е откритъ отъ нѣколко години насамъ, той не е старъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Какво Ви бърка въ очитѣ?

Д. Нейковъ (с. д): Моля, г. Лѣкарски! Недейте дава Вие лошия примѣръ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Само демагогствувате!

Д. Нейковъ (с. д): Този инспекторъ се е развилъ въ следнитѣ размѣри: главенъ инспекторъ по физическото възпитание, двама помощници на главния инспекторъ, единъ секретаръ и единъ писаръ. Общо за всички само за заплатата сѣ предвидени 208,200 л. Г. г. народни представители! Не измѣствайте въпроса. Не съмъ азъ този, който ще отрече физическото възпитание и неговото значение за нашата младежъ и въобще за нашия народъ. Но не е тамъ въпросътъ. Въпросътъ е, кои сѣ функциитѣ на този институтъ, каква полза принася той, дали действително съ него се допринася нѣщо за физическото възпитание на българската младежъ? Или вие считате, че сте изпълнили дълга си само съ факта, че сте назначили единъ инспекторъ, че подиръ една година сте му дали двама помощници, а следъ нѣкоя и друга година може би този персоналъ да се увеличи още; или вие смѣтате, че нуждитѣ за физическото възпитание на нашата младежъ се изчерпватъ съ това, че въвеждате и гимнастиката — единъ безспорно полезенъ предметъ — въ гимназиитѣ и други училища, или че въвеждате екскурзитѣ?

Г. г. народни представители! Въпросътъ е много по-широкъ, въпросътъ е за даването възможностъ на българскитѣ деца — българскитѣ деца такива, каквито ги познаваме ние, децата на българската нерадостна действителност, децата на бедния селянинъ, на бедния занаятчия, на бедния гражданинъ — да се развиватъ физически. Стати-

стиката за много училища, анкетитѣ въ много училища, направени отъ официални власти, ни показватъ, че повечето отъ децата на българскитѣ граждани отиватъ сутринъ въ училището незакусили, гладни, че много отъ тѣхъ дори, следъ като сѣ отишли гладни въ училището, обѣдватъ съ една коричка хлѣбъ, а често пѣти сѣ лишени и отъ нея. Ето ви въпроса за физическо възпитание на българския народъ! Вие почвате отъ тамъ, кѣдето трѣбва да свършите; вие почвате съ бюрократизмъ; вие внасяте въ нашия бюджетъ, и безъ туй претрупанъ въ много отношения, излишни инспектори, помощници и т. н., безъ, споредъ менъ, тѣ да допринасятъ нѣщо съществено за физическото възпитание на нашата младежъ. Ето кѣде е въпросътъ. И отъ тая гледна точка азъ считамъ, че днесъ този инспекторъ, тия служби сѣ излишни и, споредъ менъ, тѣ трѣбва да бѣдатъ заличени изцѣло, а сумитѣ, предвидени за тѣхъ, да бѣдатъ използвани за истинското физическо възпитание на българската младежъ или пъкъ за други належащи нужди на дейцитѣ по българската народна просвѣта — учителитѣ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Г. Нейковъ! Позволете. Имате ли предъ видъ колко милиони трѣбватъ, за да се даде не по 2,000 л., а само по 200 л. месечно допълнително възнаграждение на всички първоначални учители?

Д. Нейковъ (с. д): Имамъ предъ видъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Да видимъ, колко милиони трѣбватъ и отъ кѣде ще вземемъ тѣзи милиони.

Д. Нейковъ (с. д): Ще говоря и за това, нѣма да забравя. Г. г. народни представители! Минавамъ по-нататъкъ по бюджета на Министерството на народното просвъщение — за Университета.

Г. Лѣкарски ни даде едни сведения, обаче той нѣма куража да направи смѣло нуждитѣ коментарии върху Университета и върху ония грамадни суми, които тоя Университетъ поглъща. Тукъ не е въпросъ за Университета и за университетското образование, не е въпросъ и за автономията на Университета, която ние уважаваме и почитаме, защото считаме, че безъ нея науката не може да върви напредъ, не може да разцвѣтава. Въпросътъ е за излишни и претрупани разходи по нашия Университетъ. За примѣръ ще ви посоча богословския факултетъ — стр. 44 отъ обяснителната таблица.

С. Савовъ (д. сг): Какъ го намѣри пъкъ него?

Д. Нейковъ (с. д): Тамъ четемъ: „б) Катедра по свещено писание — стари заветъ: единъ извънреденъ професоръ и единъ редовенъ доцентъ; в) катедра по свещено писание — нови заветъ: единъ редовенъ професоръ и единъ редовенъ доцентъ; г) катедра по християнска апологетика: единъ редовенъ професоръ; д) катедра по догматическо богословие и патрология: единъ редовенъ доцентъ; е) катедра по нравствено богословие: единъ извънреденъ професоръ; ж) катедра по църковно право: единъ редовенъ професоръ; з) катедра по църковна история: двама редовни доценти; и) катедра по литургия: единъ редовенъ доцентъ“ и т. н. всичко 12 професори.

Забележете, г. г. народни представители, че този факултетъ е въ своето начало, че той е още много новъ, че хората, които сѣ заели катедритѣ тамъ, сѣ още млади, следъ година-две тѣ ще представятъ своитѣ научни трудове и по реда си ще бѣдатъ провъзгласени за редовни или извънредни професори; тѣхнитѣ мѣста ще бѣдатъ заети отъ други по-млади сили и по такъвъ начинъ и въ лицето на богословския факултетъ ние ще имаме една излишна тежестъ за нашия Университетъ, за нашата култура, за нашето образование въобще.

Азъ зная какви възражения ще ми направите. Г. г. народни представители! Не е въпросътъ за тѣхъ. Най-после, споредъ насъ, и теологията заслужава всичкото внимание на единъ културенъ човѣкъ; и тя трѣбва и може да бѣде застъпена въ нашия Университетъ. Но нима вие не считате за достатъчно, щото въ историко-филологическия факултетъ на нашия Университетъ, покрай многото катедри по история, да турите и една катедра по църковна история и една катедра по свещено писание? Най-после турете и единъ доцентъ на тия двама професори! По такъвъ начинъ и тѣзи нужди, и тѣзи интереси на нашата младежъ, на нашата общественостъ ще бѣдатъ задоволени най-добре,

споредъ насъ. Вие не правите това. Защо — не зная. Мене ми се струва, че г. докладчикътъ трѣбваше да бѣде консеквентенъ, трѣбваше да обърне внимание на това, защото то е едно зло, което своевременно трѣбва да се изрѣже. Въ бюджетарната комисиия единъ отъ колегитѣ много сполучливо и духовито каза: „Въ тоя факултетъ за всѣка една книга има професори и доценти“. А другъ единъ се обади: „Подиръ година-две, понеже имаме 12 апостоли, аллахъ-керимъ, за всѣки единъ отъ апостолитѣ ще има по единъ професоръ и по нѣколко помощници“. Решително, по този пътъ не можемъ да вървимъ. Тукъ трѣбва да съкращаваме смѣло.

Т. Г. Влайковъ (д. сг): Не е въпросъ за книга, а за священото писание. Отнасяйте се съ почитъ къмъ священото писание. То не е обикновена книга.

Д. Нейковъ (с. д): Г. Влайковъ! Виждамъ, че Вие искате да разбияте отворена врата.

Т. Г. Влайковъ (д. сг): Казвате: „За всѣка книга“.

Д. Нейковъ (с. д): Вие слушате, и мене ми се струва, че разбирате много добре моитѣ думи. Вие виждате, какво азъ изхождамъ преди всичко отъ гледна точка на икономии въ бюджета, да бѣдатъ тѣзи икономии действително реализирани и съ икономисанитѣ суми да се засилятъ ония параграфи, които се отнасятъ за нужди по-належащи, по-крещящи. Богословието ще бѣде застъпено въ Университета, нека бѣде застъпено — ние нѣмаме нищо противъ това. По тия предмети, по тѣзи науки се държатъ всевъзможни други курсове и т. н. Но най-важното, отъ гледна точка на въпроситѣ, които разглеждаме днесъ е, че се харчатъ за богословския факултетъ излишни суми. Отъ друга страна върши се онова зло, противъ което вие ежедневно викате: създаватъ се нови илюзии, създава се пролетариатъ, създаватъ се хора, на които утре ще трѣбва да давате служби, на които трѣбва да давате работа.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Г. Нейковъ! Съгласно чл. 279 отъ закона за народното просвѣщение, за да се прехвърлятъ тия катедри, за които Вие говорите, въ другъ факултетъ, трѣбва да стане измѣнение на закона; иначе не може. И затуй бюджетарната комисиия се намѣри въ невъзможностъ да разглежда тази материя, защото е въ свързка съ закона.

Д. Нейковъ (с. д): Г. Лѣкарски! Какво ми Вие възражавате? Отъ вашето възражение трѣбва да разбере, че Вие сте съгласни съ менъ, но само казвате: „Нѣмаме възможностъ това да го направимъ сега, понеже трѣбва да се направи измѣнение на закона за народното просвѣщение“. Мене ми се струва, че единъ докладчикъ по бюджетопроекта на народното просвѣщение не може да прави такива възражения, защото вие всички знаете, че най-важниятъ законъ, законътъ на законитѣ, е законътъ за бюджета. Ако вие сте убедени, че тукъ се харчатъ излишни срѣдства, дайте да направимъ съкращения и отъ 1 септемврий да не предвиждаме кредитъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): И Вие, и г. Пастуховъ сте поддържали, че съ закона за бюджета не трѣбва да се измѣняватъ инцидентно съществуващи закони.

Х. Баралиевъ (с. д): Докладчикъ си, не бива да пресичашъ постоянно. Чакай да изслушашъ едно противно мнение.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Давамъ едно пояснение. Нито желая да го пресичамъ, нито да го провокирамъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Нейковъ! Безспорно е, че единъ факултетъ не може да се закрие чрезъ бюджета, трѣбва специално законоположение. Освенъ това азъ твърдя, че излишни катедри въ този факултетъ, въпрочемъ, катедри, които съответствуватъ на предвиденитѣ въ закона, не съществуватъ. Остава последниятъ въпросъ — трѣбва ли да се закрие богословскиятъ факултетъ, или не. Когато разискваме законопроекта, ще си кажете своето мнение, и ние нашето.

Д. Нейковъ (с. д): Азъ мисля, че при това положение, въ което се намираме, на победена, на осиромашела дър-

жава, потънала до шия въ дългове — това е едно разочителство. Народътъ би го нарекълъ: „Царвули нѣма, гайда иска“. Не биваше да се създаватъ 12 души професори въ такъвъ факултетъ и го за 2—3 години, ако не искате да бѣдете обвиненъ, че като министъръ въ едно направление разочителствувате, а въ друго не обръщате достатъчно внимание.

Министъръ Н. Найденовъ: На тая тема да не споримъ, защото азъ ще Ви посоча излязани катедри, противъ които не сте, защото тамъ сж Ваши приятели, а тенденциозно насочвате Вашето внимание къмъ богословския факултетъ. Недейте разисква така тенденциозно по бюджета. Издигнете се надъ партията.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Трѣбва да се съжалява, че отъ министерската маса най-често дебатитѣ по кой да е въпросъ, вмѣсто да бѣдатъ издигнати една педа по-високо, отколкото ги поставяме ние, народнитѣ представители, тѣ чрезъ закачки и неумѣстни подхвърляния на странични въпроси се принижаватъ и по такъвъ начинъ не добиватъ едно справедливо разрешение.

Министъръ Н. Найденовъ: Известно е, кой принижаватъ въпроситѣ. Това е ноторно.

Д. Нейковъ (с. д): Г. министре! Азъ Ви моля втори пътъ, да бѣдете така добъръ да не ме пресичате.

Министъръ Н. Найденовъ: Оставете тѣзи въпроси когато се разисква законопроектътъ.

Д. Нейковъ (с. д): Вие може да не сте съгласенъ съ менъ, но Вие сте министъръ и имате право следъ всѣки народенъ представителъ да вземете думата. Обаче Вие не трѣбва да ме пресичате следъ всѣки 10 думи, ако не искате самъ да се изложите подиръ единъ или нѣколко часа на сжщата атака.

Председателъ: Г. министърътъ само веднѣжъ Ви пресиче.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ уяснявамъ въпроса. Имамъ една молба, тия въпроси да ги оставите когато се разисква законопроектътъ. Нѣма защо да ги разисквате сега.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Въпросътъ за намиране срѣдства е много по-сериозенъ, той излиза далечъ отъ рамкитѣ на богословския факултетъ. Вие ще си спомните, че въ сжщото това Народно събрание ние ви предупредихме: бѣдете икономисти, бѣдете внимателни, когато разрешавате голѣми въпроси като оня за така нареченитѣ арбитражни сѣдилища, кждего за лудо хвърлихте 160 милиона лева. Ние тогава ви предупредихме, че ще дойде време, когато ще казвате: „Нѣмаме срѣдства“. Да, г. г. народни представители, нѣмаме, защото ги давате за нужди, които нѣматъ нищо общо съ действителнитѣ нужди на българския народъ и, специално за случая, съ неговитѣ културно-образователни нужди. Вие дадохте 1 милионъ лева за възстановяване на църквата „Св. Кралъ“. Ще ми направите възражения за комунизъмъ и т. н., но не е тамъ въпросътъ. Въпросътъ е, че при наличността на други 10, 15 църкви въ София, за година, петъ, десетъ ще могатъ да бѣдатъ задоволени църковнитѣ нужди на столичани. Тогава този милионъ лева, г. Лѣкарски и г. министре на просвѣтата, които си блѣските главата отъ три дена насамъ, за да намѣрите кредитъ отъ 800.000 л. за гимназиалнитѣ учители, щѣхте да го имате, за да задоволите тая категория сжщо така много заслужили труженици въ областта на учебното дѣло, които сж останали твърде назадъ, твърде унижени и оскърбени.

Председателъ: Г. Нейковъ! Четвъртъ часъ Ви остава.

Д. Нейковъ (с. д): Г. председателю! Щомъ ми мѣрите времето съ кантаръ, азъ Ви моля да бѣдете така добъръ да не позволявате да ме отклоняватъ съ пресичания.

И. Петровъ (д. сг): Има правилникъ.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Защо е тая нервностъ? Имало правилникъ! Добре, има правил-

никъ. Сега ще свърша, но после ще взема думата и по други параграфи. И какво ще стане тогава? Затова ли трѣбва да споримъ, затова ли трѣбва да си губимъ времето?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тукъ не е крѣча, а Парламентъ.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Преди нѣколко дена, струва ми се, г. министърътъ на общественитѣ сгради, който въ отговоръ на ония преувеличения, които се даватъ въ печата за разходитѣ около автомобилитѣ и други превозни сръдства за нуждитѣ на нашата държава, съобщилъ, че 100 милиона лева не се даватъ само за министерскитѣ автомобили, но се даватъ въобще за всичкитѣ превозни нужди на българската държава, включително и за министерскитѣ автомобили.

Министъръ С. Василевъ: 89 милиона лева.

Д. Нейковъ (с. д): Прието, дори 80 милиона лева да сѣ.

— Г. г. народни представители! Ето една областъ, за която е дошло време народното представителство да се замисли, като всѣки единъ добъръ стопанинъ, който се е убедилъ вече, че неговиятъ бюджетъ, че неговиятъ приходоразходъ е дошълъ до фалиране, че нишката вече ще се скѣса и че се дохожда вече до невъзможностъ да се задоволяватъ нуждитѣ на нашата държава. Мене ми се струва, че трѣбва чакъ по-скоро да се тури край на ония надпрепусквания, за каквото трѣбва и за каквото не трѣбва на хора, които иматъ и които нѣматъ право да вършатъ това съ държавни автомобили, кабриолети, файтони и съ редица други превозни сръдства. Не бива съ държавни превозни сръдства да задоволяватъ своитѣ нужди и нуждитѣ на своитѣ семейства, да ходятъ по бани, на почивка и т. н. И тукъ съмъ длъженъ да отговоря — защото виждамъ, че се надигатъ да ми правятъ възражение — на въпроса за автомобилитѣ. Никой свѣсенъ народенъ представителъ нѣма да заяви, че единъ министъръ трѣбва да остане безъ автомобилъ, че едно длъжностно лице, което заема едно шефско положение, каквото е, напр., окръжниятъ управителъ, шефътъ на единъ окръгъ, ще трѣбва да остане безъ автомобилъ или безъ други превозни сръдства. Това е една нужда, това е една необходимостъ, която всѣки единъ отъ насъ ще признае. Но, г. г. народни представители, за тия нужди не се харчатъ 80 милиона лева. Дългъ е да се направи една щателна провѣрка по всички министерства и по всички ведомства, кои лица, защо, какъ и кога използватъ сръдствата на държавата въ това отношение, за да се направи — азъ не си правя илюзия въ това отношение — една икономия ако не отъ 40 милиона лева, ако не да се преполови сумата 80 милиона лева, то за първата година да се спестятъ поне 10—15 милиона лева. И вие, г. Лѣкарски, ще имате точно толкозъ или почти толкозъ, колкото е нужно, за да дадете и на останалитѣ първоначални учители поне това мизерно възнаграждение отъ 150 л. на месецъ, което дадохте на учителитѣ отъ първитѣ осемъ класа, а сѣщо така да задоволите и гимназиалнитѣ учители. Азъ бихъ ви посочилъ и редица други случаи на икономии, г. г. народни представители. Виждамъ, че вие сега по една или друга причина сте въ невъзможностъ да върнете назадъ бюджета и да вземете отъ едно мѣсто, за да дадете на друго, но азъ се лаская да вървамъ, че всѣки единъ отъ васъ най-после ще се замисли, че и въ тая областъ, която ви посочихъ, а и въ редица други области твърдата рѣка на българския държавникъ-икономистъ трѣбва да се сложи съ всичката решителностъ, за да се направятъ икономии, та по такъвъ начинъ да може да се хвърлятъ сръдства за ония нужди на народа, които сѣ по-първични, по-сѣществени и които не търпятъ отлагане.

Г. г. народни представители! Когато се говори за нуждитѣ на нашето образование, безспорно, че по редъ и по значение следъ въпроса за учителското възнаграждение идва въпросътъ за stabilitетa на българския учителъ.

Г. г. народни представители! Отъ нѣколко години въ насъ нѣма почти никаква сигурностъ за ония учители и деятели въ областта на нашата народна просвѣта, които искатъ да бѣдатъ активни и които искатъ да влѣзатъ въ ролята си на истински възпитатели народни, такива, каквито ги искаме и ние, и вие.

Д. Апостоловъ (д. сг) и д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Никоя партия не е партизанствувала съ учителството тъй, както широкитѣ социалисти.

Д. Нейковъ (с. д): Г. Чирпанлиевъ се обаждатъ оттамъ, но азъ ще му кажа за уволнение на единъ учителъ отъ Казанлъкъ на име Йоакимъ Неновъ, който е уволненъ по единъ начинъ...

В. Даскаловъ (д. сг): Какъвъ начинъ?

Д. Нейковъ (с. д): ... най-скандаленъ — другъ изразъ азъ не мога да намѣря въ отговоръ на вашето предизвикателство, особено на Васъ (Сочи В. Даскаловъ), който не познавате въпроса.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Кажете по какъвъ скандаленъ начинъ е уволненъ този учителъ? Ако има нѣкой да е партизанствувалъ съ учителството, това е Социалдемократическата партия.

Д. Нейковъ (с. д): Йоакимъ Неновъ е учителъ въ Казанлъшката прогимназия. Училищното настоятелство миналата година, безъ да сондира учителския съветъ въ гр. Казанлъкъ, решава да съкрати учителския персоналъ съ двама души, единъ отъ първа група и единъ отъ втора група. За да избави колежитѣ си отъ неприятността да бѣде нѣкой отъ тѣхъ уволненъ, единъ отъ старитѣ учители, учителътъ Боянъ Чомаковъ отъ първа група, тия, които преподаватъ предмети отъ историко-филологическата група, си подава оставката. Следва, следователно, училищното настоятелство да съкрати персонала само съ още единъ учителъ отъ втората група — Физико-математическата. Настоятелството, обаче, съ решение отъ 16 августъ съкратява Йоакимъ Неновъ отъ първа група, отъ историко-филологическата група; постановлението се праца за утвърждение отъ инспекцията, но инспекторътъ не го утвърждава именно затова, че училищното настоятелство е нарушило правилника за училищнитѣ настоятелства, споредъ който, когато се правятъ съкращения и нови назначения, групата предмети задължително се взематъ предъ видъ. Партизанитѣ, обаче, отъ гр. Казанлъкъ, въ това число, нека ми бѣде позволено да мисля, и г. Чирпанлиевъ въроятно да е билъ, защото го виждамъ, че много преждевременно прави своитѣ апострофи, идватъ въ Министерството на народното просвѣщение и какво смѣтате става? Министерството на просвѣтата, следъ като началникътъ на сръбното образование при сѣщото това министерство, г. Миневъ, е казалъ лично на учителя Йоакимъ Неновъ: „Вие не можете да бѣдете съкратенъ, вървете си спокоенъ и си гледайте работата“, съ телеграма отъ 2 октомврий — следъ като учителътъ е работилъ вече, следъ като е взелъ класъ, следъ като е имало разпредѣление на уроци, следъ като това разпредѣление е било одобрено отъ инспекцията — утвърждава постановлението на училищното настоятелство, като се уволняватъ подалия оставката си Чомаковъ и учителя отъ първа група Йоакимъ Неновъ. Следъ нѣколко дни, на 11 октомврий, министерството дава втора телеграма, още по-несправедлива, която засѣга още по-зле учителя, въ смисълъ, че учителътъ Йоакимъ Неновъ се уволнява отъ 15 септемврий, съ задна дата, т. е. следъ като е работилъ, следъ като е влизалъ въ класъ, следъ като е стоялъ на мѣстото си по силата на всички закони и правилници въ нашата страна.

Отъ сговориститѣ: Тц-тц-тц, ей-й! (Смѣхъ)

Д. Нейковъ (с. д): Има ли, г. г. народни представители, нѣщо по-скандално отъ това? (Възражения отъ сговориститѣ) Г. г. народни представители! Азъ виждамъ тукъ лицето на г. Мушановъ, единъ бившъ министъръ на народното просвѣщение, какъ се помрачава, когато ви слуша да се смѣте по едни такива въпроси, които сѣ много сериозни и които засѣгатъ основно stabilitетa на учителитѣ. И азъ ако ви посочихъ този примѣръ, то е само затова, за да ви кажа, че бедното учителство напоследъкъ се уволнява не само по чл. 70, ами и съ една перфидностъ, чрезъ съкращения и уволнения на персонала. И, за да можете да задоволите своето властолюбие, вие въ бюджета на Министерството на народното просвѣщение сте турили единъ параграфъ, споредъ който се дава право на министъра на народното просвѣщение да опредѣли 300 прогимназии въ нашата страна съ по трима души учители. Не се опредѣлятъ тѣ предварително, а министърътъ ще опредѣли кои прогимназии ще бѣдатъ съ трима души учители, т. е. къде ще се съкрати по 1 учителъ.

Отъ сговориститѣ: А кой да ги опредѣли?

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! Нека ви заявя, че това е една праздна работа. Г. председателят на Народното събрание, г. Цанков, въ качеството си на министър на народното просвещение, опита тази система на прогимназии с трима души персонал. И той имаше желанието да съкрати въ това направление персонала на прогимназиите, обаче веднага се убеди, че това не е възможно. Наистина, то е невъзможно, особено за ония, които познават какъ фактически сж сложени работите въ нашата прогимназия. Съ това постановление, което туряте въ бюджета, вие ще направите тъкмо туй, което ви сочи при мъртътъ съ увольнението на Йоакимъ Неновъ — ще съкращавате и увеличавате персонала, за да партизаниствувате.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Г. Нейковъ! Вие лъжете!

Д. Нейков (с. д): Вие ще съкратите по силата на този параграфъ въ бюджета редица учители. Следъ една година вие ще ги възстановите, но нѣма да възстановите ония, които сж били уволнени и онеправдани, а ще назначите други, които сж вамъ мили, вамъ близки партизани.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Г. Нейковъ! Ако сте добросъвестенъ, ще ме изслушате.

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! Въ Казанлъкъ е направено точно така . . . (Възражения отъ сговориститѣ)

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Г. Нейковъ, ако сте добросъвестенъ . . .

Д. Нейков (с. д): Какво искате да кажете? Азъ бихъ се съгласилъ да каже каквото искате, но при условие г. председателят да Ви позволи и да се съгласи да не ми се смѣта времето, което Вие ще ми отнемете.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Г. Нейковъ! Ако сте добросъвестенъ, ще позволите да Ви прекъсна.

Вие казвате, че презъ нашето управление не се позволява активна дейност на учителя. Ако има да се е партизаниствувало, както казахъ, съ учителското движение, най-много се е партизаниствувало отъ Социалдемократическата партия. Това е ноторно установено.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Д. Нейков (с. д): Партизаниствуваме чрезъ министра на народното просвещение Найденовъ, сговориста!

Министъръ Н. Найденовъ: Какво чрезъ министра?

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Някоя друга партия нѣма такива активни партийни деятели въ учителското дѣло, както вие. Вие сте почервенили Учителския съюзъ и безцеремонно действувате.

Д. Нейков (с. д): Г. Чирпанлиевъ! Азъ очаквахъ Вашитѣ обѣщания по увольнението на учителя Йоакимъ Неновъ. По този въпросъ говорете, моля Ви се. Иначе не ми отнемайте времето.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Азъ казвамъ, че вие безцеремонно и открито партизаниствувате въ учителското движение. Вие цитирахте случая съ Йоакимъ Неновъ. Азъ зная защо Ви боли. Защото той бѣше активенъ вашъ деецъ, защото отъ клубовѣтъ на вашата партия не излизаше. Той влизаше и въ кооперация . . .

Д. Нейков (с. д): Говорете, говорете! Влизате съ двата крака въ клопката. Вижда се, че Вие нѣмате срамъ, или нѣмате съзнание за онова, което правите. Вие не разбирате какво значи stabilitetъ за единъ учител. (Глъчка)

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Вие направихте отъ увольнението му едно партийно знаме; въ вашия клубъ, въ партийния органъ „Народъ“ се изнасяше този въпросъ въ продължение на нѣколко седмици.

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! За да видите колко случаятъ въ Казанлъкъ заслужава да бѣде нареченъ скандаленъ, азъ ще ви съобща . . . (Възражения отъ сговориститѣ. Голѣма глъчка)

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Кажете защо е скандаленъ?

Д. Нейков (с. д): Г. председателю! Азъ ли говоря, или той говори?

Председателствуващъ В. Димчевъ: Изтече Ви вече времето, г. Нейковъ, свършете.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Въ Казанлъшката прогимназия имате формена образуванa партийна група отъ учители социалдемократи, съ свой секретаръ, и тази група активно върши вашата партийна работа въ клуба и въ кооперация „Братство“.

Д. Нейков (с. д): За да видите колко случаятъ е скандаленъ, азъ ще ви кажа, че една година преди това същото училищно настоятелство въ гр. Казанлъкъ увеличава учителския персоналъ съ единъ човѣкъ, съ мотивъ, да се облекчи работата на учителитѣ въ училището, и назнача жената на партизанинъ сговористъ, . . .

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Знаемъ защо ви боли туй увольнение — защото учителитѣ Неновъ не излизаше отъ клуба и отъ кооперацията ви, отдаденъ на партийна работа.

Д. Нейков (с. д): . . . за да дойде подиръ една година същото училищно настоятелство да намали персонала по единъ най-скандаленъ начинъ съ другъ учител, който не би трѣбвало да бѣде побутнатъ отъ училищната властъ, та по такъвъ начинъ съ съдействието на министерството да се посегне върху правата и stabilitetъ на учителството.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Изслушайте ме.

К. Пастуховъ (с. д): Г. председателю! Кой има думата? Да не е крѣчма тукъ? (Възражения отъ сговориститѣ. Голѣма глъчка)

Д. Нейков (с. д): Г. председателю! Вземете си бележка. Това е скандално! Това е безобразие.

К. Пастуховъ (с. д): Г. председателю! Господинитѣ нѣма право да държи речъ. Той има право да се обясни по една случка за лицето, за което става дума, но нѣма право да държи речъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Понеже обобщавате случая и го използвате за целитъ на вашата партия, азъ съмъ длъженъ да Ви дамъ следнитѣ обяснения. (Шумъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г. Чирпанлиевъ.

Д. Стефановъ (д. сг): Нека се изкаже сега, защото после ще избѣгнатъ.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Училищното настоятелство въ Казанлъкъ съкрати учителско мѣсто, безъ огледъ на личностъ, като постѣпи съвършено правилно и въ изпълнение правилника за прогимназиите.

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! За да видите какъ се третирайтъ учителитѣ, по-нататкъ азъ ще ви кажа много по-скандалиозни случаи, но виждамъ, че господата отъ болшинството искатъ чрезъ шумъ, чрезъ шашарма да заглушатъ истинското слово за защита на stabilitetъ на българския основенъ учител.

Д-ръ Н. Чирпанлиев (д. сг): Съпартизани на Йоакимъ Неновъ, учители въ прогимназията, недобросъвестно подведоха съ телеграми и писма училищната инспекция, и по този начинъ забавиха разрешението на въпроса, който бѣше отнесенъ за разрешение въ Министерството на народната просвѣта. (Възражения отъ социалдемократитѣ. Шумъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ (Звъни) Моля, г. Чирпанлиевъ, нѣмате думата!

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Министерството на народното просвѣщение потвърди действията на окръжния училищен инспекторъ като правилни и утвърди съкращението.

Д. Нейковъ (с. д): Вие сте единъ невъзпитанъ човѣкъ, господине!

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Вие сте пъкъ теркъ на възпитанъ човѣкъ! Азъ смѣтамъ, обаче, че Вие фалшифицирате даннитѣ и не говорите истината. (Възражения отъ социалдемократитѣ)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни)

С. Омарчевски (з): На какво прилича това? Може ли такова нѣщо? Нека вземе после думата и да говори! Това е безобразие!

Д. Нейковъ (с. д): Това е скандалъ, г. председателю! (Къмъ д-ръ Н. Чирпанлиевъ) Вие сте непочтенъ човѣкъ. Вие лъжете! Не Ви е срамъ!

К. Пастуховъ (с. д): Какво е това отъ страна на господинъ? И Вие сте депутатъ! Не Ви е срамъ! Младъ сговористъ, какви глупости говоришъ! Споредъ Васъ, щомъ нѣкой е противникъ на правителството, той трѣбва да се уволни. Това го знаемъ! Щомъ нѣкой учителъ е социалистъ, той трѣбва да се изхвърли!

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): (Къмъ Д. Нейковъ) Вие фалшифицирате даннитѣ по уволнението на г. Йоакимъ Неновъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ето, вижте се какви сте: вие нѣмате силата, нѣмате възможността да въдворите редъ въ едно Народно събрание, смѣтайте тогава какво става съ невиннитѣ и беззащитни учители въ българскитѣ села. Не Ви е срамъ! (Шумъ)

К. Пастуховъ (с. д): Какво е това? Кой има думата тукъ? Това не може да бѣде!

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г-да!

Х. Баралиевъ (с. д): Обуздайте го (Сочи д-ръ Н. Чирпанлиевъ), г. председателю!

К. Пастуховъ (с. д): Това е срамота!

Х. Майеръ (д. сг): (Казва нѣщо)

Х. Баралиевъ (с. д): Нѣмашъ думата! Мълчи тамъ! Старъ човѣкъ си!

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, г-да! Моля, г. Чирпанлиевъ! Оставете г. Нейковъ да завърши.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Азъ заявявамъ, че г. Нейковъ фалшифицира даннитѣ.

Х. Баралиевъ (с. д): Вземете думата после за лично обяснение и говорете. Но може ли така!

К. Пастуховъ (с. д): (Къмъ д-ръ Н. Чирпанлиевъ) И ти си билъ навремето социалистъ, но сега си дѣонме. Отворихме ти очитѣ и следъ това идешъ да приказвашъ глупости! (Голѣма глъчка)

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Вѣрно е, че преди 20 години Ви рѣкоплѣскахъ въ Казанлъкъ. Никога досега не съмъ се намѣсвалъ въ дебатитѣ по такъвъ начинъ, но понеже бѣхъ предизвиканъ, затуй възраждамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Отъ тамъ (Сочи болшинството) винаги казватъ: който не е съ правителството, трѣбва да му диримъ причината да го уволнимъ. Това е тезата на болшинството. Знаемъ я, но на Васъ (Сочи д-ръ Н. Чирпанлиевъ) не прилича да я изнасяте.

Председателстващъ В. Димчевъ: Досега Вие се сърѣхте, а сега Вие започвате да говорите.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Всички отговорни институти си казаха думата: и училищното настоятелство, и инспекторътъ, и министерството.

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г. Чирпанлиевъ! Стига!

С. Омарчевски (з): Нека вземе думата и да говори отъ трибуната, а не цѣлъ часъ да прекъсва оратора!

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Стига, г-да!

Д. Нейковъ (с. д): Вижда се, господине (Къмъ д-ръ Н. Чирпанлиевъ), какво можете да направите Вие съ единъ невиненъ и беззащитенъ учителъ. Най-доброто доказателство за партизанство съ учителството и за неговитѣ страдания сте Вие, който нахално тормозите Парламента половинъ часъ съ единъ цинизмъ, съ едно безсрамие, съ една простация, съ единъ тепегьозлукъ! Д-ръ Чирпанлиевъ! ...

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Съ обиди и съ цинизмъ нѣма да ме убедите. Азъ пакъ Ви казвамъ, че фалшифицирате даннитѣ. (Глъчка)

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, тишина, г-да.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. председателю, г. г. народни представители! По случая, който се посочва отъ г. Нейковъ, азъ ще дамъ моитѣ освѣтления.

Д. Нейковъ (с. д): Още случаи има.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ ще дамъ освѣтления по всички случаи.

Д. Нейковъ (с. д): Има още много случаи на неправди и уволнения.

Министъръ Н. Найденовъ: Ще дамъ освѣтление по всички случаи.

Д. Нейковъ (с. д): Добре, имайте търпението да ме изслушате.

Министъръ Н. Найденовъ: Понеже Вие засѣгате въпроса за стабилитета на учителитѣ, азъ ще дамъ доста данни, за да убѣдя всички народни представители, че най-голѣмитѣ врагове на стабилитета сте вие, които партизаниствувате съ учебното дѣло. (Рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ социалдемократитѣ)

Д. Нейковъ (с. д): Ето ви шашармата отъ министерската маса! ... И хопъ, рѣкоплѣскания. (Шумни възражения отъ сговориститѣ) Девотоюнци, спасители на България! Не ви ли е срамъ, г-да! За васъ приличие нѣма ли?

Министъръ Н. Найденовъ: Този езикъ, който държите, г. Нейковъ, предизвиква тия възражения.

Д. Нейковъ (с. д): Така ли?

Министъръ Н. Найденовъ: Да си корегирате езика!

Х. Баралиевъ (с. д): Партизанлъкъ съ учители, партизанлъкъ съ Народенъ театъръ, партизанлъкъ съ всичко.

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, г. Баралиевъ!

Д. Нейковъ (с. д): Азъ моля най-почтително г. министра на просвѣтата да бѣде тъй добъръ и веднага сега да освѣтли народното представителство: истина ли е, че ста-розагорскитѣ окръженъ училищенъ инспекторъ не е утвърдилъ постановлението, защото не е спасенъ правилникътъ за училищнитѣ настоятелства; истина ли е, че съ посоченитѣ отъ мене телеграми той, министърътъ, е утвърдилъ постановлението; истина ли е, следователно, че се е уволнилъ единъ учителъ неправилно и незаконно? Моля г. министра ...

Министъръ Н. Найденовъ: Когато свършите и когато азъ взема думата, тогава ще Ви отговоря.

Д. Нейковъ (с. д): А, лесно Ви е да станете и да кажете: „Вие това, Вие онова“! Имате думата, говорете! (Въз-ражения отъ сговориститѣ)

Министър Н. Найденов: Не сте Вие, който ще ми дават думата. Съ шашарми не се приказва.

Д. Нейков (с. д): Това не е панаир, това е Парламент! (Шумни възражения от сговористите) Викайте! Викайте! Колкото повече викаете, толкова повече мога да Ви нарека безсрамници! (Възраженията от сговористите продължават)

Председателствувашъ В. Димчев: (Звъни)

Министър Н. Найденов: Безсрамник сте Вие!

Д. Нейков (с. д): Г. председателю! Обуздайте ги, защитете свободата на словото ми.

Министър Н. Найденов: Какъ ще Ви защитава, когато обиждате и наричате хората безсрамници! Не Ви е срамъ!

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! Азъ мога да говоря съвършено спокойно, но дайте ми за това възможност. Г. председателю! Обезпечете ми свободата и азъ ще говоря най-спокойно.

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие си я обезпечете, като държите по-другъ езикъ.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): (Говори нѣщо)

Х. Баралиевъ (с. д): Запишете се и ще отговорите. Всѣки може ли да говори? Така Вие създавате скандали.

Й. Гавалюговъ (д. сг): Ние Ви слушахме съ търпение, но сега предизвиквате.

Х. Баралиевъ (с. д): Който не желае да слуша, да излѣзе. Това е то!

Председателствувашъ В. Димчев: Г. Нейковъ! Правя Ви бележка.

Д. Нейковъ (с. д): Вие нѣмате право да правите бележка на мене. Направете такава на г. Чирпанлиевъ.

И. Петровъ (д. сг): Г. Нейковъ! Времето Ви изтече.

Д. Нейковъ (с. д): Ето!

И. Петровъ (д. сг): Не сме длъжни да Ви слушаме повече. Можемъ да Ви слушаме само въ опредѣленото време

Председателствувашъ В. Димчев: Г. Нейковъ! Гледайте да свършите. При отдѣлнитѣ параграфи на бюджетно-проекта ще имате възможност да се изкажете по-подробно, но сега да спазимъ правилника. Стига вече. Свършете. Да не правимъ скандали. Срамота е!

И. Петровъ (д. сг): Не знае какво приказва!

Д. Нейковъ (с. д): Моля Ви се, г. Петровъ!

И. Петровъ (д. сг): И Вие (Сочи социалдемократите) се отвращавате отъ това, което приказва.

Отъ социалдемократите: А-а-а! (Възражения)

И. Петровъ (д. сг): Така е

Председателствувашъ В. Димчев: (Звъни) Моля Ви се!

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ мога да ви дамъ още редица конкретни примѣри съ дати и съ имена на онеправдани уволнени по чл 70, по съкращение, по тия машинации — увеличава се персоналътъ, съкращава се персоналътъ и т. н. Ще имамъ случай по другитѣ параграфи на настоящия бюджетно-проектъ да взема думата, за да се докажа.

Обаче тукъ искамъ да обърна вниманието на г. министъра на народната просвѣта, а също така и на всички васъ, г. г. народни представители, върху другъ единъ случай, малко по-общъ, който заслужава да спре вашето внимание. Въпросътъ е за онова, което е станало въ Шуменския

окръгъ по поводъ на едно деяние на самия окръженъ училищенъ инспекторъ въ Шуменъ, едно длъжностно лице, което е поставено да бди преди всичко за правилното функциониране на учебното дѣло въ окръга.

Г. окръжниятъ училищенъ инспекторъ на Шуменъ издава едно окръжно къмъ народнитѣ учители, съ което ги задължава да му представятъ една програма за редовно посещение на църквата отъ страна на учителите.

Нѣкой отъ сговористите: Лошо ли е това, бе?

Д. Нейковъ (с. д): Види се, за да могатъ да бждатъ проследени тѣ нареченитѣ „невѣрници“ и „безбожници“ учители, инспекторътъ задължава самитѣ главни учители да пратятъ до свещеницитѣ по единъ преписъ отъ тази заповѣдъ и отъ тази програма, за да могатъ тѣ да контролиратъ изпълнението на заповѣдта.

И. Петровъ (д. сг): Много добре сж направили.

Д. Нейковъ (с. д): Тѣй ли?

И. Петровъ (д. сг): Да, да! Много добре сж направили, защото цѣлата ваша досегашна дейность, като социалисти, е била да рушите държавата и религията.

Д. Нейковъ (с. д): Ето го фарисея — народнякъ! Бие се въ гърдитѣ, че е набоженъ!

Х. Баралиевъ (с. д): (Къмъ И. Петровъ) Ти колко пѣти си ходилъ въ черква? Не те е срамъ! Ти не знаешъ вратата на черквата, бе!

П. Анастасовъ (с. д): (Къмъ И. Петровъ) Ти, като отидешъ на черква, и Бога лъжешъ.

Х. Баралиевъ (с. д): (Къмъ И. Петровъ) Ти колко пѣти напредъ.

И. Петровъ (д. сг): Това е вашето болно мѣсто. Ако има нѣкой да е жертва, той е жертва на тия партийни увлечения, въ които вие го вкарвате.

Х. Баралиевъ (с. д): Ти си още тѣснякъ, бе.

И. Петровъ (д. сг): Азъ отдавна съмъ се освободилъ отъ тѣснячината, (Голѣма глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): Г. Петровъ! Моля Ви се.

Х. Баралиевъ (с. д): (Къмъ И. Петровъ) Ти цѣлува ржка на папата. Ти си католикъ! Остави си православието! Я кажи колко икони си изгорилъ като тѣсенъ социалистъ?

И. Петровъ (д. сг): Азъ ли?

Х. Баралиевъ (с. д): Да! Кажи, когато бѣше тѣсенъ социалистъ, колко икони си изгорилъ?

И. Петровъ (д. сг): Азъ никога не съмъ билъ противъ религиозното чувство, каквото и да било то.

Х. Баралиевъ (с. д): (Къмъ И. Петровъ) Лъжешъ!

И. Петровъ (д. сг): Азъ съмъ платилъ данъкъ на увлечението си въ тѣсния социализъмъ предъ 20 години.

Х. Баралиевъ (с. д): Да ни рита нѣкой съ подкованъ богушъ, разбирамъ, но да ни рита тѣсенъ социалистъ — дьонме!

Председателствувашъ В. Димчев: (Звъни) Стига, г. Баралиевъ, седнете на мѣстото си.

П. Анастасовъ (с. д): Сега ходишъ ли въ черква бе, г. Иванъ Петровъ? И като ходишъ тамъ, Бога лъжешъ.

Председателствувашъ В. Димчев: Моля, г-да, престанете съ тия прекъсвания. Изтече времето на оратора. Нека свърши.

Х. Баралиевъ (с. д): Вѣрвалъ въ Бога! Въ нищо не вѣрва! Лицемеръ! Фарисей!

Председателствувашъ В. Димчев: Стига, г-да! Какви сж тия нападки!

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Г. Иванъ Петровъ . . .

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. Нейковъ! Говорете по предмета.

Д. Нейковъ (с. д): Моля — . . . хвърли върху мене лично една незаслужена, една неоснователна обида за безбожие.

Отъ сговориститѣ: Стига, бе! (Глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): Моля ви се. Въпросътъ за българската набожност, преди всичко за набожността на фарисейтѣ, е много интересенъ. И азъ бихъ желалъ, г. г. народни представители . . .

И. Петровъ (д. сг): По-голямъ фарисей отъ Васъ имали? Вие сте фарисей. Къде е Вашиятъ идеализъмъ? Я го посочете и въ Вашия частенъ животъ! Всички сте тартюфи, паразити, бозайници! И цѣлото ви учение не е нищо друго, освенъ да бозаеатъ и да живѣете като паразити ту на гърба на държавата, ту на гърба на работниците. Къде е вашата дейностъ, вашиятъ идеализъмъ, къде се проявява?

Х. Баралиевъ (с. д): Ти си народнякъ — фашистъ. Тамъ е твоятъ идеализъмъ!

И. Петровъ (д. сг): Къде ви е партията? Какво остана отъ нея? Я се вижте!

Х. Баралиевъ (с. д): Ти на Бога и на Мамона се кланяшъ (Голѣма глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г-да!

И. Петровъ (д. сг): Вие сте едни паразити. Нищо друго не сте! На 9 юний ти (Сочи Д. Нейковъ) пѣше марша на 9 юний повече отъ другитѣ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

М. Маджаровъ (д. сг): Г. Нейковъ! Говорете по предмета.

Д. Нейковъ (с. д): Какво да правя, г. Маджаровъ? Вие сте безсилни да обуздате хората си. Това е срамътъ! (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

Д. Нейковъ (с. д): Ама, г. г. народни представители, азъ слушахъ цѣла часъ г. Лѣкарски, безъ да му направя нито едно възражение. Дайте възможностъ и на мене да говоря. (Възражения отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Какъвъ приемъ ще намѣри окръжното на училищния инспекторъ всрѣдъ свещеничеството, азъ това не мога да зная, и досега нѣмамъ нито единъ фактъ, който да уличава свещеничеството въ едно или друго.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Нейковъ! Имате ли прѣписъ отъ това окръжно? Азъ за пръвъ пътъ чувамъ за такова окръжно.

Д. Нейковъ (с. д): Моля Ви се, г. министре, щомъ се интересувате, вие ще го научите. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ Н. Найденовъ: Дайте ми това окръжно.

Д. Нейковъ (с. д): Моля Ви се, оставете ме да свърша. — Обаче окръжното на г. инспектора обърна вниманието на организатора на „Родна защита“ въ Шуменската околия и тоя господинъ отъ своя страна издава едно окръжно циркуляръ къмъ главнитѣ учители, съ което ги кани да присѣтствуватъ, съгласно окръжното на г. инспектора, въ църквата, където той — организаторътъ на „Родна защита“ — щѣлъ да държи една строго морална проповѣдь.

П. Анастасовъ (с. д): Държава въ държава!

С. Савовъ (д. сг): Кой е той?

Д. Нейковъ (с. д): Това е единъ фактъ, който заслужава да бѣде провѣренъ и на който заслужава да се отдаде

достатъчно внимание, за да се взематъ своевременно мѣрки. Чуйте факта.

П. Стайновъ (д. сг): Г. Нейковъ! Кой е пратилъ това окръжно?

Д. Нейковъ (с. д): Организаторътъ на „Родна защита“ . . .

П. Стайновъ (д. сг): Инспекторътъ ли го е пратилъ или нѣкое частно лице? Кой го е пратилъ?

Д. Нейковъ (с. д): . . . следъ това се обръща къмъ г. окръжния училищенъ инспекторъ и го пита: „Г. инспекторе! Известно ли Ви е, че на еди-кой-си день, съгласно заповѣдта на окръжния училищенъ инспекторъ, учителитѣ: еди-кой-си, еди-кой-си и еди-кой-си не се явиха въ църквата?“ Г. окръжниятъ училищенъ инспекторъ Чуцалайия изпраща това писмо на организатора на „Родна защита“ на съответнитѣ главни учители при надписъ, да дадатъ освѣтления и обяснения.

П. Стайновъ (д. сг): Къде е престѣплението?

Д. Нейковъ (с. д): Значи, г. околийскиятъ организаторъ на „Родна защита“ влиза въ ролята на едно официално лице, задѣлжава учителитѣ да ходятъ, споредъ неговото разбиране, тогава или въ друго време, въ църква, и когато тѣ не сторятъ това, той се оплаква и училищниятъ инспекторъ иска обяснения отъ учителитѣ. (Възражения отъ сговориститѣ) Г. г. народни представители! Може би болшинството отъ васъ, здравомислещитѣ отъ васъ нѣма да се съгласятъ съ деянията нито на окръжния училищенъ инспекторъ, нито на тоя организаторъ на „Родна защита“. Азъ не казахъ, че г. министърътъ на народното просвѣщение е одобрилъ това действие на окръжния училищенъ инспекторъ, но азъ искамъ отъ г. министра на просвѣтатата, който трѣбва да държи преди всичко и преди всинца ни отъ насъ за спокойствието на българския учителъ, да се заинтересува отъ този случай и да забрани на своитѣ инспектори да даватъ внимание на подобни циркуляри, които сѣ отъ естество да създаватъ днесъ-завчера неприятности на отдѣлни учители, но утре, ако не се взематъ своевременно мѣрки, да създадатъ неприятности на цѣлия Парламентъ, на цѣлата държава и на цѣлия народъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Нейковъ! Позволете. За подобно окръжно, г. г. народни представители, за пръвъ пътъ чувамъ тукъ. Безспорно, че външни лица, които не носятъ отговорностъ за учебното дѣло, не могатъ да се мѣсятъ въ училищнитѣ работи.

К. Пастуховъ (с. д): Кажете го на тѣхъ (Сочи болшинството)

Министъръ Н. Найденовъ: Нѣма защо да го кажа на тѣхъ, защото никой не одобрява това. Сжщата тактика азъ прилагамъ и по отношение на всички партизани, които спекулиратъ съ учебното дѣло, които партизанистватъ съ него и се мѣсятъ въ него (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Х. Баралиевъ (с. д): Стига да сте безпристрастенъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Напълно безпристрастенъ. Азъ ще се повърна на този въпросъ, щомъ такова значение му отдавате.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Въпросътъ, който повдигамъ, заслужава една провѣрка отъ страна на г. министра на просвѣтатата.

Министъръ Н. Найденовъ: Ще го провѣря.

Д. Нейковъ (с. д): И при факта, че той не одобрява това, азъ ще чакамъ и ще следя какви мѣрки ще вземе г. министърътъ на просвѣтатата спрямо провиненитѣ лица.

П. Стайновъ (д. сг): Ама за всички случаи?

Д. Нейковъ (с. д): За всички случаи. Министърътъ ще действа, а не азъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ не вѣрвамъ, че фактически така стои въпросътъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ето на, сега ще се отказва отъ думитѣ си. Като не стои така фактически въпросътъ, ще ме опровергавате, и азъ ще си оттегля думитѣ. Но въпросътъ фактически стои така.

Министъръ Н. Найденовъ: Азъ ще провѣря.

Д. Нейковъ (с. д): Добре.

Министъръ Н. Найденовъ: Но недейте вѣнчава въ грѣхъ на окръжния училищенъ инспекторъ, ако нѣма намѣса, разбира се, на външни лица, че е наредилъ учителитѣ да водятъ децата въ църква. Това е въ неговитѣ права.

Н. Търкалановъ (д. сг): Това не е само негово право, но е и негово задължение.

Д. Нейковъ (с. д): Г. г. народни представители! Пакъ правите опити да измѣствате въпроса.

Министъръ Н. Найденовъ: Не го измѣстваме, а го появяваме. Ще го провѣря.

Д. Нейковъ (с. д): Добре тогава. — Не е въпросъ за ония задължения, които иматъ учителитѣ. Но мене ми се струва, че начинътъ, по който се процедира въ случая отъ г. окръжния училищенъ инспекторъ въ Шуменъ...

Н. Търкалановъ (д. сг): Който е единъ великолепенъ инспекторъ и който прави честь на учебното дѣло.

Д. Нейковъ (с. д): Не го познавамъ, може да е великолепенъ. — ... тоя начинъ засѣга единъ много важенъ въпросъ, въпроса за обществената дейностъ на учителя, въпроса за извънучилищната дейностъ на учителя.

С. Савозъ (д. сг): Тъкмо инспекторъ намѣстото.

Министъръ Н. Найденовъ: Единъ отъ най-добритѣ инспектори.

Д. Нейковъ (с. д): Това е единъ въпросъ, който не може да се разреши съ апострофа, че единъ билъ добъръ, а другъ билъ лошъ окръженъ инспекторъ. Въпросътъ за обществената дейностъ на българския народенъ учител е много важенъ. Българскиятъ народенъ учител никога не се е отказвалъ отъ своето морално задължение — това е неговъ мораленъ дългъ — да бѣде едновременно учителъ и на възрастното поколение. Българскиятъ народенъ учител никога не се е отказвалъ да прѣска безспирно свѣтлина всрѣдъ всички слоеве на нашето население. Той не се е отказалъ никога да даде своята помощъ въ кооперации, въ читалища, въ различни курсове, вечерни и недѣлни, и по редица въпроси, които засѣгатъ интереситѣ на българския селянинъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, свършете, г. Нейковъ.

И. Петровъ (д. сг): Това, което говори г. Нейковъ, по бюджетопоекта ли е, г. председателю?

Д. Нейковъ (с. д): Но, г. г. народни представители, ние трѣбва да внимаваме да не отидемъ и въ това отношение до крайностъ. Ние не бива да забравяме, че българскиятъ народенъ учител не може всѣкога и на всички да бѣде на разположение — днесъ на попа, утре на „Родна защита“, другиденъ на секретарь-бирника, по-другиденъ на кмета и т. н. Не бива да се забравя, че учителътъ има свои човѣшки нужди: той има нужда да отиде въ града, да отиде на театъръ, той има нужда да отиде да чуе една сказка, да отиде да чуе една научна лекция, да се срещне съ хора, да си направи покупки, за да задоволи своитѣ нужди.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да отиде на партийна сбирка.

Д. Нейковъ (с. д): Да, свършено вѣрно, той може да отиде и на партийна сбирка, била тя на Демократическия сговоръ, била тя на Социалистическата или друга партия. Въпросътъ е, че учителътъ има своитѣ нужди, които не

могатъ да бѣдатъ пренебрегнати. Учителътъ не може да бѣде оставенъ играчка въ ръцетѣ на голѣми и малки партизани, или още по-малко на други външни лица въ околната или въ селото, където учителствува. Това е голѣмъ въпросъ. Учителътъ има своитѣ задължения и той ги изпълнява акуратно и достойно. Вие, обаче, не създавате на учителя нуждитѣ условия, за да го улесните да изпълни задълженията си, първо, като го възнаградите достатъчно, второ, като гарантирате неговия стабилитетъ, неговата независимостъ, неговото убеждение, неговата мисль. Учителътъ преди всичко има правото на убеждение, на мисль, на свобода. Той възпитава и той не може да бѣде робъ, защото робътъ не може да възпитава. Оня, отъ когото искате да възпитава въ духа на закона, на морала, на свободата, на правдата, преди всичко самиятъ той трѣбва да бѣде освободенъ отъ веригитѣ на беззаконията, на произволитѣ на тогова и оногова. (Рѣкоплетскания отъ социал-демократитѣ) Само тогава, г. г. народни представители, вие ще имате оня учителъ, за който много често приказвате (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Оставете, г-да, да свърши ораторътъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Изтече му времето.

Д. Нейковъ (с. д): И нека никой отъ васъ не си прави илюзия, че ще можете да сломите свободолюбивия духъ на българския народенъ учител. Вие само му отнемате времето съ тия задявки, съ тия разкарвания, съ тия разследвания, съ тия уволнения, съ тия съкращения и т. н., тѣ сѣ въ вреда на учебното дѣло, но, въпрѣки това — нека това се запомни отъ всички — учителътъ ревниво е пазилъ, пази и ще пази своитѣ права и свободи на гражданинъ, който има правото да се организира, да отправя апели, да се бори задружно съ своитѣ другари както за своитѣ права и свободи, така сѣщо и за правилното и прогресивно развитие на българското учебно дѣло, въ което не малкъ дѣлъ има учителътъ, било като отдѣлна единица, работникъ въ училището, било като колективитетъ, като една професия, било като една организация въ лицето на Българския учителски съюзъ.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Тази Ви площадна речъ не ще запази учителя така, както Вие искате да го запазите, подъ Вашата опека. Той върви по други пѣтища и Вие не можете да го спрете съ такива площадни речи.

Д. Нейковъ (с. д): Учителството въ България, г. Лѣкарски, не е малолѣтно, то е зрѣло, то може само да се организира, да избира своитѣ ръководители.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Тази площадна речъ не ще му помогне — бждете сигурни. Въ Парламента по бюджета на народната просвѣта не може така да говори единъ Пастуховъ, единъ Негенцовъ, така може да говори само единъ партизанинъ. Учителството, вѣрвамъ, загуби отъ това, че г. Негенцовъ не бѣше тукъ, а се яви да говори г. Нейковъ.

Д. Нейковъ (с. д): Г. Лѣкарски прави много лоша услуга...

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Не права.

Д. Нейковъ (с. д): ... и на себе си, и на своята партия, когато прави възражения на моитѣ слова въ защита на гражданскитѣ права и свободи на учителя и въ защита на неговата независимостъ и на неговия стабилитетъ. Не е нито г. Лѣкарски, нито който и да бѣде другъ, който може да бѣде опекунъ на българското учителство. Действуващъ въ кръга на законитѣ на нашата страна, това учителство ще си избира ръководителитѣ, ще си избира другаритѣ, съ които въ тежки времена — както знаете, такива е имало и въ миналото — да води своитѣ борби и да се запази отъ напасти, каквито често сѣ го сполетявали и въ миналото презъ властнуването на най-различни режими, известни като черкезки режими, когато българскиятъ учител винаги е билъ рамо до рамо съ българския народъ, защото той обича народа, обича децата му и народътъ ценя своя учителъ и сѣщо го обича.

Докладчикъ И. Лѣкарски (д. сг): Но Вие го учите малко по-другояче, както не би трѣбвало да го учите. Прочетете книгата на г. Негенцова, и Вие ще разберете, че го

учите по-другояче. Вие сте против партийния неутрализъм на Учителския съюз, а ние сме за него, защото Учителският съюз е професионална организация, а не партийна организация. Там е разликата между вас и нас.

Председателстващ В. Димчев: Моля, оставете оратора да свърши.

Д. Нейков (с. д): Г. г. народни представители! Аз си запазвам правото да ви посоча още няколко факти, които много добре илюстрират политиката на Министерството на народното просвещение в това отношение.

Н. Търкаланов (д. сг): Г. председателю! Времето му изтече. Нарушава се правилникът.

Д. Нейков (с. д): Но за да видите колко аз съм прав, ще ви прочета онова, което в „Пръпорец“ писа за порядките в туй министерство. (Чете) „Една неправда е допусната от г. Найденов и съ уволнението, без въобще какво незаинтересовано разследване, на директора на Народния музей, А. Протич. Надали друг министър е бил тъй безчувствен спрямо работата на Народния музей и Археологическия институт, колкото настоящият министър. Един от много заслужилите работници при тия институти е г. Андрей Протич, и то от дълги години. Може ли спокойно да се хвърли камък на г. Протич, без да се направи за случая една предварителна анкета, която да бъде безпристрастна? Въпросът е открит и ще чака своето разрешение. Отговорностите ще бъдат разпределени по заслуги на всекиго“.

Министър Н. Найденов: Той не е широк социалист.

Д. Нейков (с. д): Не е въпросът, г. министре, за един широк социалист. Въпросът е за един български държавен служител, който вие, според в. „Пръпорец“, орган на властващата партия, сте уолнили прибрзано, заинтересовано, както се казва тук, без да дадете възможност да се направи една анкета и без да дадете възможност на г. Андрей Протич да се защити, след което да изладе Вашата присъда. Ето Ви едно произволно уволнение, защото не широк социалист, не основен учител, но един по-висш заслужил служител в просвѣтното дѣло. Уволнението му така произволно също така не би трѣбвало да бъде позволено.

Председателстващ В. Димчев: Гледайте да свършите, г. Нейков. Недейте злоупотребява.

Д. Нейков (с. д): Г. председателю! Колко сте сладък сега, когато се обръщате към мене, за да свърша. . .

Нѣкой отъ стовориститѣ: Той нѣма да свърши. Той обича да партизанства.

Министър Н. Найденов: Подиграва се съ Парламента.

Сѣщиятъ стовористъ: Отъ 5 ч е заговорилъ!

Председателстващ В. Димчев: Ще трѣбва да привършите, г. Нейков. Недейте ме кара да Ви отнемамъ думата и да се правятъ скандали. Зачитайте парламентарния редъ, зачитайте правилника, уважавайте и насъ. На какво прилича това? Толкова пъти става вече Ви предупреждавамъ.

Д. Нейков (с. д): Искамъ да кажа нѣколко думи и по предстоящите реформи въ областта на учебното дѣло, за измѣненята, които ще се направятъ въ закона за народното просвѣщение, по които въ печата, било отъ Министерството на народното просвѣщение, било направо отъ г. министра на народната просвѣта, се даватъ сведения. И азъ, както г. Лѣкарски, ще кажа, че по тия реформи и измѣненя ще имаме възможностъ да си кажемъ мнението по-обстойно, когато бъдатъ сложени тукъ на дневенъ редъ. Обаче искамъ предварително да отправя една молба, единъ апелъ къмъ г. министра на просвѣтата, а именно: когато той готви такива съществени и, бихъ казалъ, дълбоки реформи въ областта на народната просвѣта у насъ, когато той ще измѣни възпитателната система, когато ще създава нови типове девически гимназии и лицей, когато ще се ограничаватъ правата на народния учител, когато ще се въвеждатъ нови предмети въ нашитѣ гимназии, . . .

П. Стайновъ (д. сг): Да вземе разрешение отъ Учителския съюзъ.

Д. Нейковъ (с. д): . . . азъ го моля не да вземе разрешение само отъ народняшкия клубъ, г. Стайновъ, а да вземе мнението на учителството. Вие сте ли противъ тона?

П. Стайновъ (д. сг): Да подаде прошение до Учителския съюзъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ще трѣбва да се подложатъ на оценката на родителитѣ, на обществото, всички онѣзи реформи, всички ония измѣненя, които предстоятъ да се направятъ въ тази много важна областъ — просвѣтата на народа. Нека въ това отношение се поучимъ отъ онова, което става въ странство, не въ смисълъ да копираме онова, което намираме и виждаме тамъ, но да видимъ практиката, процедурата, която тамъ се прилага, когато се правятъ реформи въ областта на просвѣтата. Министерството на народното просвѣщение само ни посочи какъ въ Англия министърътъ Тревилянъ, отъ работническото правителство на Макдоналдъ, още въ 1924 г. предприе една анкета за организацията на първоначалното и прогимназиално образование въ Англия. Тая анкета се продължи отъ неговия наследникъ Перси, министърътъ отъ консервативното правителство. Тя продължи повече отъ 4 години, консервативниятъ министъръ на просвѣтата я приключи и я даде вече на преценката на общественото мнение и на всички интересувачи се отъ просвѣтата фактори въ Англия, следъ което едва ще се пристѣпи къмъ една реформа, за каквато, забележете, въ Англия отъ 4—5 години насамъ само се проучва и анкетира.

Ние бихме желали и въ България да се внимава, макаръ че ние сме ония, които ще ви кажемъ, че въ областта на учебното дѣло и въ нашата учебно-възпитателна система има много празноти, има много елементи, които сѣ изживяватъ времето си. Вие всички знаете, че недоволствуваме отъ онова, което представляватъ днесъ нашитѣ училища. Повикътъ срещу нашитѣ училища е, че тѣ изкарватъ неподготвени за живота младежи, че много младежи излизатъ отъ нашитѣ училища безъ инициатива, безъ самостоятелност, безъ да се надѣватъ на себе си, на своитѣ сили, а търсятъ препитанието си само на държавната трапеза и по този начинъ омжничаватъ още повече нашия животъ.

Ето въпроси, които заслужаватъ да се сложатъ на една по-широка преценка и които вече не търпятъ отлагане, които трѣбва да бъдатъ разрешени. Защото, г. г. народни представители, както казахъ въ началото на нѣколкото мои думи по бюджета, нашата просвѣта е единъ отъ най-важнитѣ ресори въ нашия държавенъ животъ. Всеобщо е убеждението, че училището е най-големиятъ факторъ, макаръ и не единствениятъ, за създаване на нашата духовна, а въ много отношения и на нашата материална култура. Въ това отношение ние като народъ таквъ, какъвто сме, имаме днесъ единъ дългъ повече: да обрнемъ по-сериозно внимание на нашето учебно-възпитателно дѣло. Защото, г. г. народни представители, само чрезъ училището ние ще издигнемъ нашата култура, само чрезъ него ние ще наберемъ сръдства, сили и енергия, за да можемъ да излиземъ на международното културно състезание, въ което, безспорно, победителъ не е най-силниятъ физически и най-храбриятъ, но най-напредналиятъ въ културно отношение. (Ражоплъскания отъ социалдемократитѣ)

Председателстващ В. Димчев: Има думата народниятъ представител г. Димитър Мишайковъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! азъ дължа да се извиня предъ васъ поради това, че нѣма да говоря прѣко върху онѣзи въпроси, които сѣ свързани съ бюджета на Министерството на народната просвѣта. Азъ ще искамъ да сподѣля нѣкои мисли върху нашето училищно дѣло и нашата училищна политика. Знаемъ, че може би сегѣ не е най-удобниятъ моментъ да се разискватъ тия въпроси, но тъкмо защото следъ известно време г. министърътъ на народната просвѣта има намѣрение да ни сезира съ нѣкои промѣни въ закона за народното просвѣщение, които промѣни сѣ свързани съ организацията на нашето учебно дѣло, азъ си позволявамъ да смѣтамъ, че нѣма да бъде излишно, ако предварително се използватъ дебатитѣ по бюджета на Министерството на народната просвѣта, за да се изкажатъ нѣколко мисли върху една отъ най-важнитѣ, най-съществени проблеми въ нашата страна.

Дълга да заявя веднага, че азъ нѣма да разглеждамъ всички въпроси, свързани съ нашето учебно дѣло. Азъ ще се огранича да засегна само нѣколко въпроси, които представляватъ, така да се каже, сжщността, центърътъ на проблемата, която ни интересува. Азъ ще си позволя, следователно, да обърна вашето внимание отначало върху количествената страна на образователната проблема у насъ, за да кажа следъ това нѣколко думи върху нѣкои само елементи отъ нейната качествена страна.

Ще ми позволите, г. г. народни представители, за да премина после къмъ разглеждането на количествената страна на нашия образователен проблемъ, да премина презъ нѣколко числа, които ни дава нашата училищна статистика, чрезъ които ще се помѣча да установя темпа, съ който се развива нашето образование отъ известно време насамъ.

Ще се спра най-напредъ върху нашето първоначално образование и ще сравня една отъ годинитъ преди войната съ нѣколко години следъ войната.

Презъ 1911/1912 учебна година броятъ на първоначалнитъ училища въ нашата страна е билъ 4.763. Презъ 1927/1928 учебна година нашата училищна статистика констатира, че броятъ на сжщитъ тия училища е 5.639. Броятъ на учителитъ въ първоначалнитъ училища презъ учебната 1911/1912 г. е възлизалъ на 10.696, а презъ учебната 1927/1928 г. тѣхниятъ брой възлиза на 15.698. Презъ учебната 1920/1921 г. тѣхниятъ брой възлиза на 13.586. Броятъ на ученицитъ презъ 1911/1912 г. е билъ 474.940, а презъ учебната 1927/1928 г. той е билъ 503.896. Забележително е, обаче, че максималниятъ брой на ученицитъ въ нашитъ първоначални училища е билъ презъ 1920/1921 учебна година, когато той е възлизалъ на 559.649. Презъ 1923/1924 учебна година този брой е 540.904, презъ 1924/1925 — 495.765, за да започне презъ 1927/1928 г. наново да се увеличава.

Н. Пждаревъ (д. сг): Това намаление е отражение отъ войната.

Д. Мишайковъ (д. сг): Да, ще го кажа. — Тѣзи числа сж твърде поучителни. Тѣ ни казватъ, че презъ периода 1911/1927 г. броятъ на народнитъ първоначални училища въ нашата страна се е увеличилъ съ 18%, броятъ на учителитъ съ 50%, броятъ на ученицитъ — само съ 6%. Прави впечатление въ тѣзи относителни числа обстоятелството, че броятъ на учителитъ отъ първоначалнитъ училища въ нашата страна се е увеличилъ не само съ единъ много по-бързъ темпъ, отколкото е увеличението въ броя на ученицитъ, но съ единъ значително по-бързъ темпъ, отколкото е увеличението броя на училищата.

Министъръ Н. Найденовъ: Въ приведенитъ отъ Васъ числа не влизатъ ли и съответнитъ данни за прогимназитъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Не, само за първоначалнитъ училища.

Министъръ Н. Найденовъ: Отварятъ се училища и въ по-малки селища, където нѣма ученици.

Д. Мишайковъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че не е само това единствената причина. Разбира се, това увеличение на броя на учителитъ се дължи безспорно и на отварянето на нови училища. Но сравнението на темпа на увеличението броя на учителитъ съ броя на училищата именно показва, че броятъ на учителитъ се е развилъ много по-бързо, отколкото е била нуждата отъ учители, поради отварянето на нови училища.

С. Савовъ (д. сг): Турятъ ли броя на учителитъ въ другитъ училища, г. професоре.

Д. Мишайковъ (д. сг): Не, поотдѣлно ще ги разгледамъ. — Забележително е намалението въ броя на ученицитъ презъ годинитъ 1923/1924 г. и 1924/1925 г. И, както спомена народниятъ представител г. Пждаревъ, известно е, че това се дължи на намалението на раждаемостта презъ време на войната. Ако направимъ една смѣтка съ 7—8 години назадъ, ще намѣримъ едно точно съответствие между намалението въ броя на ражданията и намалението въ броя на ученицитъ.

За прогимназитъ азъ съмъ взелъ сведенията отъ 1923/1924 учебна година насамъ затова, защото по-рано не сме имали отдѣлно сведения за прогимназитъ споредъ

нашата училищна статистика; тѣ сж били свързани съ други учебни заведения. Презъ 1923/1924 учебна година ние имаме 1.871 прогимназии и следъ туй започва единъ процесъ на намаление до учебната 1925/1926 г., когато числото на прогимназитъ е възлизало на 1.258; следъ това започва наново едно увеличение: презъ 1926/1927 г. имаме 1.361 прогимназии и презъ 1927/1928 г. 1.424. Броятъ на учителитъ въ прогимназитъ презъ 1923/1924 г. е възлизалъ на 6.910, презъ 1924/1925 г. той е билъ малко намаленъ и е възлизалъ на 6.725, следъ това презъ следващата 1925/1926 учебна година е спадналъ на 5.839 и оттогава започва пакъ едно слабо увеличение: презъ 1926/1927 г. — 6.047, презъ 1927/1928 г. — 6.323.

Броятъ на ученицитъ презъ 1923/1924 учебна година ни дава цифрата 141.660, следъ това започва намаление: презъ 1925/1926 г. числото имъ е било 133.914; презъ следващата 1926/1927 учебна година започва пакъ постепенно едно — да го кажемъ нормално — увеличение, като броятъ имъ е билъ 139.051, а презъ 1927/1928 г. — 141.778.

Ако сравнимъ дветъ крайни години на разглеждания периодъ време, ще видимъ, че докато броятъ на прогимназитъ презъ тоя четирегодишенъ периодъ се е намалилъ съ 24%, броятъ на учителитъ е билъ намаленъ съ 9%, а ови на ученицитъ се е увеличилъ съ 4%. Тия цифри сочатъ на едно по-здраво развитие, на едно стѣгане въ организацията на прогимназиалното образование съ огледъ на условията, при които то трѣбва да се дава, безъ това образование да се отразява върху броя на ученицитъ.

Нѣколко числа за така нареченитъ непълни гимназии — бивши реалки. Презъ 1911/1912 учебна година ние имаме 18 училища отъ тоя типъ съ 284 учители и 2.209 ученици. Презъ учебната 1920/1921 г. ние имаме 32 подобни учебни заведения съ 401 преподаватели и 4.163 ученика. Презъ учебната 1921/1922 година броятъ на тия училища нараства на 41 съ 4.780 ученика. Следъ това имаме едно голямо скачане презъ учебнитъ 1922/1923 г. и 1923/1924 г., когато се създадохъ така нареченитъ реалки; броятъ на тия реалки презъ учебната 1923/1924 г. е възлизалъ на 76, плюсъ 55 други подобни училища, които сж били свързани съ други училища, съ гимназии, броятъ на преподавателитъ въ тѣхъ е билъ 502, а броятъ на ученицитъ 22.597. Но презъ учебната 1924/1925 г., естествено, цифритъ губятъ тѣзи граници поради реформата, която се направи съ тѣзи учебни заведения и тѣхниятъ брой спада на 63 съ 425 преподаватели и 7.581 ученика. Оттогава насамъ ние констатираме едно непрекъснато намаление въ броя на тия непълни гимназии: презъ 1925/1926 учебна година ние имаме такива 50, презъ 1926/1927 г. — 48, презъ 1927/1928 — 45. Броятъ на преподавателитъ сжщо така за респективнитъ години съответно се е намалявалъ: на 417, на 351, на 316. Ученицитъ така сжщо се намаляватъ: на 7.581, на 7.785, на 6.583, на 5.492. Тѣзи числа ни показватъ, че ние вървимъ къмъ едно ограничение на непълнитъ гимназии въ нашата страна. Азъ намирамъ, че това развитие съответствува на нуждитъ на страната. Не искамъ да бѣда криво разбранъ: азъ бихъ желалъ всѣки единъ българинъ да получи едно образование; обаче азъ съмъ противникъ на неяснотата, азъ съмъ противникъ на фантазията, азъ съмъ противникъ на схващането, че всѣки единъ индивидъ трѣбва да получи възможно най-високото общо образование затова, защото образованието не служи само за развитие на ума и на интелигентността, но служи и за намиране мѣсто въ живота. Ние трѣбва да изхождаме и отъ това гледище, когато преценяваме развитието на нашето образование. Тази мисль ще стане още по-ясна по-нататъкъ, когато азъ ще разгледамъ въпроса за гимназитъ и следъ това въпроса за така нареченото надпроизводство на лица, които пушатъ нашитъ училища — на кандидати за такива професии, които сж сравнително слабо застъпени въ наши животъ.

При гимназитъ, които презъ 1911/1912 г. сж били 32, е имало 744 учители съ 17.459 записани при 1854 свършили гимназия ученици. Нѣма да ви чета тукъ всичкитъ числа. Максималното число на гимназитъ е презъ 1923/1924 г., когато тѣхниятъ брой е възлизалъ на 46; презъ 1924/1925 учебна година тѣ сж били 45; презъ 1925/1926 г. тѣ ставатъ 36. Обаче презъ 1926/1927 г. тѣ нарастватъ на 38; презъ 1927/1928 г. отъ 38 тѣ ставатъ 40.

С. Савовъ (д. сг): 14 гимназии има вънъ отъ държавния бюджетъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): Броят на преподавателитѣ презъ 1924/1925 учебна година е възлизалъ на 1.196; той се намалява презъ 1925/1926 г. на 1.068, увеличава се презъ 1926/1927 г. на 1.112 и нараства презъ 1927/1928 г. на 1.218. Броятъ на ученицитѣ следва същата тенденция: 26.584 презъ 1924/1925 г.; намалява се на 22.455 презъ 1925/1926 г.; следъ това има едно малко увеличение презъ 1926/1927 г. на 22.779; увеличение има и презъ 1927/1928 г., когато броятъ на ученицитѣ става 23.493. Свършилиятѣ ученици даватъ следнитѣ числа: 2.640, 2.641, 2.403, 2.586 — има едно намаляние и следъ това пакъ увеличение.

Трѣбва да забележа, г. г. народни представители, че, разглеждайки тия цифри и това движение въ броя на гимназиститѣ, въ броя на ученицитѣ, азъ намирамъ, че ние сме допуснали една грѣшка, като сме увеличили отново числото на гимназиститѣ отъ 36 на 40. Ние трѣбваше, следъ като сведохме числото на гимназиститѣ до 36, въпрѣки голѣмитѣ мъжнотии, въпрѣки това, че тия съкращения се чувствуваха болезнено отъ населението, което бѣше навикнало на тѣхъ, да се задържатъ на това ниво дотогава, докогато бихме могли да предприемемъ голѣмата обща реформа въ нашето образователно дѣло. Даннитѣ за гимназиститѣ показватъ, че гимназиалнитѣ учебни заведения даватъ ежегодно едно число свършивши, което е твърде голѣмо за нашитѣ условия. Азъ съмъ противъ онова схващане, което изхожда отъ мисълта, че гимназиалното образование е едно общо образование и, следователно, трѣбва да бѣде достъпно за всички. Споредъ мене, гимназиалното образование е така също специално, както всички други образования; то е така също специално, както е специално търговското образование, както е специално и земеделското образование затова, защото гимназиалното образование има за задача, както всѣко едно образование, да подготви възпитаници за определена жизнена кариера, за определени жизнени задачи, за определени професии. Задачата на гимназиалното образование не е да развива общата интелигентностъ. Разбира се, срѣдното образование развива общата интелигентностъ, но задачата на гимназиалното образование е друга — да създаде лица, годни да заематъ известни служби на държавно и на свободно поприще и да подготви ония, които ще преминаватъ по-нататкъ, да следватъ въ висшитѣ учебни заведения.

Ако погледнемъ числата относно педагогическитѣ училища, ние и тамъ ще констатираме едно надпроизводство.

Я. Сакъзовъ (с. д): Мислите ли, че гимназиалното образование — разбирате отъ IV класъ нагоре — подготвя лица за нѣкаква обществена служба?

Д. Мишайковъ (д. сг): Да, безспорно.

Я. Сакъзовъ (с. д): То подготвя само за висшитѣ училища. Азъ не зная къде може да поставите единъ гимназистъ на работа. Никжде!

Д. Мишайковъ (д. сг): Нашиятъ гимназистъ става на-роденъ учителъ. Една голѣма частъ народни учители сѣ гимназисти. Освенъ това, една голѣма частъ отъ висшия и срѣдния персоналъ въ всевъзможнитѣ държавни учреждения така също се състои отъ гимназисти. Ако прегледате законитѣ за устройството на различнитѣ държавни учреждения въ нашата страна, ще намѣрите, че се изисква гимназиаленъ цензъ за много държавни служби. Другъ е въпросътъ, дали тази проблема е рационално разрешена у насъ. По този въпросъ може да има разногласие, но въ всѣки случай не можемъ да откажемъ, че по принципъ гимназиалното образование води и къмъ известни служби, а не само къмъ висше образование. Ако гимназиалното образование се даваше само на ония лица, които ще отидатъ следъ това въ висшитѣ учебни заведения, тогава положението, създадено съ широкото развитие на гимназиалното образование у насъ въ ония размѣри, въ които го има днесъ, щѣше да изглежда много по-лошо, отколкото е сега.

При педагогическитѣ училища азъ намирамъ презъ 1924/1925 учебна година 989 свършили, а презъ 1927/1928 г. това число възлиза вече на 1.426 души. Ясно е за ония, които знаятъ положението, че е немислимо броятъ на първоначалнитѣ учители да се увеличава съ такъвъ единъ темпъ, че да могатъ да се погълнатъ всички лица, които свършватъ ежегодно нашитѣ педагогически училища. До колкото ми е известно, нуждата отъ учители въ първоначалнитѣ училища ежегодно се движи между 600—700, максимумъ 800 души.

Министъръ Н. Найденовъ: Между 500—600 души.

Д. Мишайковъ (д. сг): Значи, още по-малко. Като оставимъ настрана ония кандидати, които свършватъ гимназиститѣ, виждате колко е голѣмо несъответствието даже между ония кандидати, които свършватъ педагогическитѣ училища и броя на ония кандидати, които могатъ да бѣдатъ настанени на работа въ училищата на нашата страна.

При това положение на нашето срѣдно образование, главно на гимназиалното образование, не е чудно, че ще бѣдатъ значително голѣми и числата, които ще изразяватъ размѣритѣ на нашето висше образование. Презъ 1911/1912 учебна година броятъ на записанитѣ студенти въ Държавния университетъ е възлизалъ на 2.380, а сѣ свършили 178. Презъ 1919/1920 г. броятъ на записанитѣ студенти е 8.677, а на свършилиятѣ — 780. Тая година дава рекордъ на записанитѣ студенти — разбира се, това бѣха ония младежи, които бѣха закъснѣли поради войната и които следъ свършването на войната веднага се записаха да следватъ или да продължатъ своето образование. И затова презъ следващата 1920/1921 г. броятъ на записанитѣ се студенти отъ 8.677 намалява изведнѣжъ на 4.951, а сѣ свършили презъ същата година 444.

И следъ това имаме цифритѣ отъ 1921/1922 до 1926/1927 учебна година: 2.366, 2.707, 2.373, 2.807, 3.062 и 3.651.

В. Такевъ (д. сг): Тукъ не влизатъ студентитѣ отъ чуждитѣ университети.

Д. Мишайковъ (д. сг): Да, само отъ нашия Държавенъ университетъ. — Следъ това идатъ числата на свършилиятѣ, които се редуваатъ по следния начинъ, като започнемъ отъ 1921/1922 учебна година: 428, 828, 535, 581, 544 и 678.

Въ тѣзи числа ние забелязваме едно колебание. Но не може да се отбѣгне лошото впечатление, че отъ учебната 1923/1924 г. насамъ ние имаме едно значително увеличение въ броя на свършилиятѣ нашия Държавенъ университетъ, което дава едно увеличение за тѣзи 3 години отъ 27% — единъ процентъ, който е извънредно високъ и който би затруднилъ още повече съществуващото трудно положение, ако би продължавалъ да се осъществява въ тия числа и въ бъдеще.

Искамъ, обаче, да обърна вниманието ви, че отношението между броя на записанитѣ студенти и на свършилиятѣ въ Държавния университетъ се е значително подобрило. Презъ 1927/1928 г. ние имаме на 100 души записани студенти 18 души свършили. Обаче това съотношение не е толкова характерно. За да се намѣри правилното съотношение, трѣбва да се вземе броятъ на студентитѣ, които следватъ въ четвъртия курсъ. Ако се вземе броятъ на студентитѣ, които следватъ четвъртия курсъ, броятъ на ония, които свършватъ Университета, се доближава твърде много до първия. Разбира се, въ броя на свършилиятѣ влизатъ всѣка година и ония лица, които сѣ свършили четвъртия курсъ по-рано, презъ нѣкоя предна година, които сѣ дошли, така да се каже, отвънъ, за да държатъ своя изпитъ. Но понеже такива лица има всѣка година, тѣ се разпредѣлятъ повече или по-малко равномерно за всѣка година и не измѣняватъ общия резултатъ.

Тѣзи числа ни показватъ, че действително размѣритѣ на висшето образование, което дава нашиятъ Държавенъ университетъ, сѣ твърде широки. Това ще стане още по-ясно, ако се взематъ и числата за ония студенти, които следватъ въ чужбина и които числа преди малко ни даде г. Лѣкарски, затова азъ нѣма да ги повтарямъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ами тѣзи отъ Свободния университетъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Въ Свободния университетъ ние имаме...

К. Пастуховъ (с. д): Вашитѣ цифри обематъ ли цифритѣ за Свободния университетъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): За Свободния университетъ ще ви дамъ цифри отдѣлно. Презъ 1927/1928 учебна година Свободниятъ университетъ е ималъ 2.328 души студенти, обаче броятъ на свършилиятѣ тоя университетъ е много по-малкъ. Броятъ на свършилиятѣ презъ тази година студенти е билъ 173. И ако на 100 записани студенти въ

Държавния университет се падат 18 свършили, то въ Свободния университет на 100 записани студенти се падат само 7-5 свършили.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ не разбирамъ разликата въ терминитъ „Свободенъ“ и „Държавенъ“ университетъ. Какво е отношението Ви, понеже се занимавате съ този въпросъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Вие искате да запитате, защо това учреждение се нарича Свободенъ университетъ? Това ли ме питате?

П. Анастасовъ (с. д): Какво е Вашето отношение къмъ този университетъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Какво ме питате, г. Пастуховъ?

В. Драгановъ (з. в): Свободниятъ университетъ е едно акционерно дружество на нѣкои и други професори. (Веселостъ)

Д. Мишайковъ (д. сг): Е, и азъ съмъ единъ отъ акционеритъ! (Смѣхъ) Любезни колега! Това е единственото акционерно дружество, въ което азъ участвувамъ като акционеръ.

П. Анастасовъ (с. д): За съжаление!

К. Пастуховъ (с. д): Г. Мишайковъ! Понеже Вие се занимавате съ образованието, кажете. Отиватъ въ Държавния университетъ, отиватъ въ Свободния университетъ; въ Държавния университетъ има единъ цензъ, въ Свободния университетъ има другъ цензъ, държатъ изпитъ, свършватъ, какво е отношението, какво става?

Д. Мишайковъ (д. сг): Не разбирамъ въпроса Ви, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Много е ясно.

Д. Мишайковъ (д. сг): Кажете го по-ясно.

К. Пастуховъ (с. д): Въ една държава два университета. Защото единиятъ е свободенъ, а другиятъ е държавенъ? Азъ зная — ако искате да се поясня — че въ Белгия има такъвъ единъ свободенъ университетъ. Но този свободенъ университетъ тамъ се създаде въ противесъ на католическия университетъ, на свободомислещитъ, които искаха свободна наука, неконтролирана отъ католицизма. И този университетъ с вече ликвидиранъ. Не знамъ, за Държавния университетъ у насъ се иска известенъ цензъ, известенъ конкурсъ по бележитъ и други работи. Не може така да се постъпва въ Свободния университетъ. Кой е създалъ този Свободенъ университетъ у насъ и какъ се е създалъ? Всички, въ това число и азъ, употребяваме този терминъ „Свободенъ университетъ“, но що е той?

Д. Мишайковъ (д. сг): Свободниятъ университетъ е въ сжщностъ така наречениятъ Балкански близкосточенъ институтъ. . . .

К. Пастуховъ (с. д): Конкурентна организация на Държавния университетъ ли е? Други науки ли се изучаватъ тамъ, какво става съ тѣзи хора? Ето единъ интересенъ въпросъ, понеже вие всички се нахвърляте противъ гимназиитъ и други училища, че създавали напливъ отъ свършили, че създавали пролетариатъ. А този университетъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Преди всичко ще започна съ въпроса за пролетариата. Така наречениятъ Свободенъ университетъ е далъ досега, за 6 години, 6 випуска, всичко 750 свършили.

К. Пастуховъ (с. д): Какъ свършили?

Д. Мишайковъ (д. сг): Оставете ме да говоря, г. Пастуховъ. Азъ изслушахъ въпроса Ви и сега ще Ви отговаря.

Х. Майеръ (д. сг): Г. Пастуховъ! Преди малко нападнахте г. председателя, че не защищавалъ вашия ораторъ, а сега Вие правите сжщото.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ му задавамъ само въпросъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): Имайте търпение да чуете отговора. После можете пакъ да ме запитате, азъ съмъ тукъ.

К. Пастуховъ (с. д): Мене ме интересува този въпросъ, азъ искамъ да има едно отношение. Казваме постъпили, свършили. Кои сж тѣзи, които постъпватъ, кои ги учатъ, какъ свършватъ тѣ, кой имъ дава дипломи и пр?

Д. Мишайковъ (д. сг): Г. Пастуховъ! Ако искате да се запознаете подробно съ организацията на Свободния университетъ, можете да отидете тамъ или да пратите нѣкого да поиска необходимитъ сведения отъ канцеларията му.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ го зная за Балкански близкосточенъ институтъ.

Министъръ Н. Найденовъ: Г. Пастуховъ бѣше народенъ представителъ, когато се гласува тукъ законътъ за Свободния университетъ.

К. Пастуховъ (с. д): Този законъ, г. министре, е за признаване Свободния университетъ за юридическа личностъ, да може да купува и продава имоти, а не за висше учебно заведение.

Министъръ Н. Найденовъ: Тогава се постави въпросътъ въ цѣлата му ширина.

К. Пастуховъ (с. д): И затуй азъ искамъ да повдигна въпроса, защото не е позволено по единъ околенъ начинъ, като го признаете за юридическа личностъ, азъ да си го призная за висше учебно заведение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Недейте го повдига така инцидентно.

Х. Мариновъ (з. в): Въпросътъ е за правата на свършилитъ Свободния университетъ и тѣзи, свършили Държавния университетъ. Първитъ се приравняватъ къмъ вторитъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: Оставете оратора свободно да говори.

Х. Сияновъ (д. сг): Вие не можете да определяте рамкитъ на неговата речъ. Който иска да се запознае съ Свободния университетъ, ще почерпи сведения отъ друго мѣсто. Оставете го да говори свободно.

Н. Пждаревъ (д. сг): Поставяте го въ положението на управникъ, да отговаря за дѣлата си.

Я. Сакъзовъ (с. д): Това е по-скоро въпросъ къмъ г. министра. Той ще трѣбва да ни даде обяснения.

Н. Пждаревъ (д. сг): Къмъ г. министра може да се отпрати, но защо къмъ г. Мишайковъ?

Д. Мишайковъ (д. сг): Ако г. Пастуховъ иска да се запознае подробно. . . .

К. Пастуховъ (с. д): (Казва нѣщо)

Д. Мишайковъ (д. сг): Г. Пастуховъ! Нѣма да Ви отговоря, и не защото нѣма какво да Ви отговоря, а защото не се държите както трѣбва.

К. Пастуховъ (с. д): Тѣй ли?

М. Мотевъ (д. сг): Ами така е.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Мишайковъ говори за образованието. Този университетъ е изкаралъ толкова свършили, и азъ искамъ г. професорътъ да изясни нѣкои въпроси. Но щомъ не желае да ми отговори, азъ ще намеря другъ начинъ. Вижда се, че нѣма какво да ми отговори.

Министъръ Н. Найденовъ: Ами почакайте, г. Пастуховъ. И азъ ще Ви отговоря.

Д. Мишайковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Че висшето образование у насъ има голѣми размѣри, които надскочатъ реалнитѣ нужди на нашата страна, въ това нѣма никакво съмнение. Обаче азъ смѣтамъ, че никакви директни мѣрки за ограничаване на висшето образование нѣма да бждатъ въ състояние да намалятъ неговитѣ размѣри. Злото не е въ приемането на много студенти въ Университета; злото е тамъ, че нашитѣ общо-образователни сръдни учебни заведения даватъ толкова много кандидати за висше образование, че не е възможно да се спре тѣхнитѣ напливъ въ висшитѣ учебни заведения въ страната. И ако ние искаме да ограничимъ над-производството въ висшето образование, очевидно е, че ние трѣбва, преди всичко, да спремъ нашия погледъ върху онѣзи учебни заведения, отъ които изхождатъ кандидатитѣ за висше образование. Университетътъ е правилъ нѣколко пѣти опити да тури известни ограничения, обаче той не е успѣвалъ предъ видъ на фактическитѣ условия. Той е вземалъ известни решения, следъ което е билъ принуждаванъ, не отъ нѣкого насилствено, но отъ самитѣ условия, отъ фактическото положение да напусне заеманата позиция, за да може да се отговори на нуждитѣ, за да се приематъ онѣзи младежи, които не сѣ виновати за това, че, благодарение на особената учебна политика на държавата, тѣ сѣ били насочени къмъ този пътъ.

Понеже говоря за Университета, ще ми позволите съ две думи само да засегна въпроса за развитието на дисциплинитѣ въ Университета и за броя на преподавателския персоналъ. Г-да! Голѣмиятъ брой на преподавателския персоналъ, както вече се изтъкна, не се дължи на увеличението броя на преподавателитѣ, а се дължи на увеличението броя на факултетитѣ. Преди нѣколко години Университетътъ имаше само три факултета, а сега вече тѣ сѣ седемъ. И ако ние искаме да правимъ нѣкакви сравнения за увеличаване числото на преподавателитѣ, ние тия сравнения трѣбва да ги правимъ по факултети, а не общо за цѣлия Университетъ, защото, ако ги правимъ за цѣлия Университетъ, тѣ нѣма да бждатъ сполучливи, защото нѣма да изхождатъ отъ една хомогенна, отъ една еднородна база. Не искамъ да кажа, че нѣма какво да се поограничи и да се посъкрати въ Университета. Самиятъ академически съветъ на Университета разбира, че при онова положение, въ което се намира държавата, трѣбва да се направи нѣщо, и той се е занимавалъ съ въпроса. Азъ намирамъ, че разискванията, които ставатъ около този въпросъ, не сѣ излишни, защото и ние, като професори и хора на науката, страдаме отъ една слабостъ — всѣки отъ насъ да иска да развие своята наука колкото може по-добре. Азъ мисля, че това стремление трѣбва да бжде похвалено, но не е то единственото съображение, съ огледъ на което ще трѣбва да се уреди цѣлитѣ този въпросъ. Има и държавни съображения. Държавата и Парламентътъ сѣ властни да се намѣсятъ въ този въпросъ, за да може да се постигне онова примирение на възможноститѣ на държавата съ нуждата да се развива науката, което ще бжде най-рационално и най-възможно при даденитѣ условия.

Отъ това, което ви изложихъ досега, за менъ е ясно, че ние ще трѣбва, като казахъ, да насочимъ нашето внимание главно къмъ сръднитѣ общообразователни учебни заведения. Но, г-да, бързамъ да кажа, че при условията, при които се намираме, не е възможно да предприемемъ едно съкращение въ броя на гимназитѣ, ако не ги замѣнимъ съ нѣкакви други учебни заведения, които да бждатъ по-близко до живота и които да дадатъ възможностъ на зния, които нѣма да могатъ да посещаватъ гимназията, защото нѣма да има много гимназии, все пакъ да получатъ едно образование, което ще имъ даде възможностъ да развиятъ своята интелигентностъ и да създадатъ условия за бждещата си кариера.

Ще ми позволите въ нѣколко думи да кажа какъ си представявамъ азъ цѣлия този въпросъ. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да се започне отъ прогимназията. Азъ намирамъ — това е поне моето мнение — ...

Х. Мариновъ (з. в): То е основно образование. Защо ще започнете отъ тамъ?

Отъ сговориститѣ: Чакай, бе!

Д. Мишайковъ (д. сг): Азъ не съмъ противъ прогимназитѣ. Напротивъ, азъ намирамъ, че образованието, което ние днесъ наричаме прогимназиално, трѣбва да отиде до

своята крайностъ, че всѣко едно дете трѣбва да има възможностъ да получи това образование, обаче смѣтамъ, че отдѣлянето на прогимназията отъ първоначалното училище не съответствува на целитѣ, които има образованието презъ третѣ класа на прогимназията. Прогимназията, споредъ менъ, споредъ наблюденията, които съмъ правилъ, ако искате, и надъ собственитѣ си деца, трѣбва да стои по духа на образованието, което трѣбва да се дава въ нея, повече къмъ първоначалното училище, отколкото къмъ гимназията. Ние третираме прогимназията като единъ преходъ между първоначалното училище и гимназията. Въ това преходно положение на прогимназията има нѣколко опасности. Едната е, че се прекъсва връзката между учителя и детето. Въ основното училище връзката между учителя и детето е много голѣма и тамъ работата на учителя е много по-индивидуална, отколкото въ прогимназията. Въ прогимназията вече тази връзка се разслабва и възпитателното значение на училището намалява при една възраст на децата, когато то продължава да има голѣмата нужда отъ наставникъ-възпитател въ училището. Въ сѣщото време известно е, че голѣмиятъ брой преподаватели въ прогимназията сѣ специалисти по разнитѣ науки. Вие знаете, че всѣки специалистъ е наклоненъ да дава по-голѣмо значение на оная наука, която спада къмъ неговата специалностъ. По тоя начинъ още при тази крѣпка възраст на децата се губи връзката между отдѣлнитѣ дисциплини, които се преподаватъ въ прогимназията, и се препрѣчва, така да се каже, оформяването на детето като единъ цѣлостенъ индивидъ.

Отъ друга страна, у насъ като чели свършването на прогимназията, като подготовка къмъ гимназията, носи съ себе си предопредѣление: който е свършилъ прогимназията, като чели трѣбва непременно да отиде въ гимназията. Наистина, за това спомага и обстоятелството, че учебнитѣ заведения, които у насъ сѣ най-много и на разположение на всички, сѣ гимназитѣ. Но все пакъ и прогимназията допринася до известна степенъ, като насочва оная, който я свършватъ, къмъ гимназията.

Т. Г. Влайковъ (д. сг): Дори и самото название ги насочва натамъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): Да, и самото название показва, че отъ прогимназията трѣбва да се отиде въ гимназията.

Я. Сакъзовъ (с. д): Тя е една стара рамка.

Д. Мишайковъ (д. сг): Какво трѣбва да се направи? Азъ мисля, че трѣбва да се направи нѣщо, за да се доближи прогимназиалното образование повече до първоначалното образование. Това може да стане или като се върнемъ къмъ оная система, която една време имаме, или по другъ начинъ — това е въпросъ на специално проучване, въпросъ педагогически, който трѣбва да се обсъди внимателно. За менъ е важно да констатирамъ нуждата отъ това, да се отдалечи прогимназиалното образование отъ гимназиалното и да се приближи къмъ първоначалното.

Като желаемъ всички наши деца да свършатъ и онова образование, което ние наричаме прогимназиално, какво трѣбва да се прави по-нататъкъ, какво трѣбва да настѣпи следъ прогимназията? Азъ казахъ, че днесъ децата отъ прогимназията отиватъ въ гимназията. Резултатитѣ ние ги знаемъ какви сѣ. Какво трѣбва да се направи? Да вземемъ отъ прогимназията онова, което е най-годно, най-способно и него да насочимъ къмъ гимназията, като онова, което е бедно, трѣбва да се намѣри способъ да бжде подпомогнато отъ страна на държавата, на общината и на окръга, безъ разлика дали произхожда отъ града или селото. По този начинъ ние ще можемъ да създадемъ кадри за една истинска висша интелигенция въ нашата страна. Основната грижа на държавата трѣбва да бжде: онова, което е най-талантливото и най-способното, да бжде прибрано и пратено въ гимназията, а оттамъ пакъ по сѣщия начинъ онова, което е най-годното да премине да следва въ висше учебно заведение. Но какво ще стане съ другитѣ деца, като така нареченото гимназиално образование бжде ограничено? Другитѣ деца ще трѣбва да отидатъ въ професионални училища, въ училища за професия, като смѣтаме, че не училището създава професия, но професията е, при която трѣбва да бжде създадено училището, за да може училището да даде задоволителни резултати.

Н. Пждаревъ (д. сг): Безъ да изтрѣгва професионалния човѣкъ отъ работата му.

Д. Мишайковъ (д. сг): Това зависи отъ възрастта. Има различни професионални училища; има професионални курсове, които могат да се посещават и когато се работи, но ще има и, естествено, трѣбва да има, както ги има и въ много страни, и специални училища, въ които децата само се учат; разбира се, учението е свързано и съ известна работа, защото въ професионалните училища науката се добива чрезъ работа.

Къмъ какви професионални училища трѣбва да бждатъ насочени нашитѣ деца? Ние имаме два вида професионални училища, едни, които създаватъ ръководещия персонал въ стопанския животъ, въ производството, въ транспорта, въ търговията, и други, които създаватъ не ръководещия персоналъ, а квалифицираната работна ръка. Тукъ, г. г. народни представители, азъ стигнахъ, споредъ моето мнение, до най-важната проблема, до най-важния въпросъ въ нашата образователна система. Ние имаме професионално образование; ние сме се погрижили да създадемъ цѣла редица и срѣдни, и низши, така нареченитѣ практически училища, които действително сж пригодени да създадатъ квалифициранъ трудъ. Обаче съотношението между училищата, които сж пригодени за създаване на ръководенъ персоналъ въ стопанския животъ, и низшитѣ училища, които сж предназначени за създаване квалифициранъ трудъ, е много благоприятно за ръководния персоналъ, а е твърде малко благоприятно за квалифицирания трудъ. Презъ 1924/1925 г., напр., ние сме имали 2586 ученици въ срѣднитѣ стопански и професионални училища и 4967 въ низшитѣ, въ практическитѣ училища. Отъ съпоставянето на тия числа явно е, че на всѣки 100 ученика отъ срѣднитѣ училища се падатъ по 193 ученика отъ низшитѣ училища. Още по-малко благоприятно е това съотношение въ селско-стопанскитѣ училища, където на 378 ученика въ срѣднитѣ стопански училища се падатъ 655 ученика въ низшитѣ училища, или на 100 ученика отъ срѣднитѣ училища се падатъ по 173 ученика отъ низшитѣ. Вие виждате, че приблизителното съотношение е: на единъ ръководителъ, на единъ шефъ двама души изпълнители съ квалифициранъ трудъ. Това съотношение, разбира се, е твърде неблагоприятно. И затова, когато ние говоримъ за надпроизводство по отношение на гимназиитѣ, ние не трѣбва да забравяме, че имаме вече надпроизводство и въ професионалното образование. Азъ смѣтамъ, че ние имаме вече такова надпроизводство и въ търговскитѣ училища. И тамъ вече се чувствува затруднение при намирането на работа за ония, които сж свършили низши и висши търговски училища, търговския отдѣлъ при Свободния университетъ. Ако погледнемъ числата за нашитѣ студенти въ странство, ние ще видимъ какво огромно значение иматъ тѣ по отношение бждещия ръководенъ технически персоналъ въ нашата страна. Азъ ще си позволя само да посоча нѣколко числа. Въ този моментъ, значи, за учебната 1927/1928 г., следватъ въ чужбина по механика — 336 младежи, по зѣболѣкарство — 424, по аптекарство — 197, по архитектура — 277, по електротехника — 192, по медицина — 189, по търговия — 204, по индустриална химия — 66. Вие знаете, че въ областта на индустриалната химия има вече надпроизводство. Получилитѣ висше образование по индустриална химия не могатъ вече лесно да намерятъ приложение на своя трудъ. По минно инженерство — 44. Знаете, че и въ областта на минното инженерство, поради ограниченото развитие на това производство у насъ, така сжщо вече има едно надпроизводство на ръководния персоналъ. По ветеринарна медицина — 63. Вие виждате, че въ тѣзи специални области на образованието ние имаме много голѣми числа за ръководния персоналъ и много малки за оная голѣма, широка маса отъ децата на нашето население въ селата и градоветѣ, които получаватъ едно образование, за да могатъ да преминатъ въ една по-горна степенъ на упражнението на своитѣ занятия. Следователно, ние трѣбва да насочимъ нашитѣ грижи къмъ низшитѣ, практическитѣ професионални и стопански училища. Чрезъ това ние ще постигнемъ нѣколко задачи. Първо: ще можемъ да съживимъ стопанския животъ. Безспорно, ние не можемъ да съживимъ прѣко стопанския животъ чрезъ прекаленото продуциране на ръководенъ технически персоналъ. Ние ще можемъ да съживимъ по-ефикасно стопанския животъ чрезъ създаване на квалифицирана работна ръка, която по-лесно може да намери приложение на своя трудъ въ собственото стопанство. Чрезъ това ние ще допринесемъ твърде много за съживяване на стопанския животъ. Второ. Ние ще освободимъ града отъ една значителна частъ отъ умствения пролетариатъ, който между другото се създава

и отъ прилива на млади сили отъ селото, и въ сжщото време, чрезъ масовото разпространение на тѣзи, низши практически професионални училища въ селата, ние ще дадемъ възможностъ на нашето село да си създаде една здрава мѣстна интелигенция, която ще може да се яви като носителка на една нова материална и духовна култура въ нашето село. Какъ трѣбва да се направи всичко това?

Д. Ивановъ (з. в): Това може да стане само когато се пренесатъ училищата въ селата, защото тия, които свършватъ въ града и свикнатъ да ходятъ по послани улици и да живѣятъ при удобства, вече не се връщатъ въ селото.

Д. Мишайковъ (д. сг): Напълно съмъ съгласенъ съ Васъ — не селянчето да отива да търси училището, а училището да бжде въ селото. Срѣднитѣ селско-стопански училища сж въ градоветѣ, тѣ не могатъ да бждатъ въ селата. Но, ако ние преминемъ къмъ разширение на практическото образование, очевидно е, че тѣзи училища ще бждатъ въ селата.

Какъ трѣбва да се разреши този въпросъ? Разрешението му, г. г. народни представители, не зависи само отъ Министерството на народното просвѣщение, защото, както виждате, засѣга се въ връзка съ реформитѣ на общата образователна система и професионалното и стопанско образование.

Единствениятъ способъ, за да може да се постигне разрешение на този въпросъ, то е съвмѣстната работа на стопанскитѣ министерства заедно съ Министерството на народната просвѣта — Министерството на търговията, промишлеността и труда, Министерството на земледѣлието и държавниѣ имоти, Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството. Ще трѣбва да се изработи една детайлна програма за устройството и видоветѣ, типоветѣ на тия низши професионални училища. А това ще може да стане, ако — тукъ ще повторя една идея, която отдавна е изтъкната отъ моя учителъ г. проф. Данаиловъ — предварително се създаде така наречената школна география на нашата страна. Това значи да се изучатъ стопанскитѣ нужди на всѣка една мѣстностъ въ нашата страна, споредъ различията, които сжществуватъ въ географскитѣ и стопански условия, и съобразно съ тия изучавания да се опредѣли какъвъ типъ училище ще бжде най-много въ състояние да задоволи нуждитѣ на дадената областъ. Следъ това, разбира се, ще трѣбва да се помисли и за самата структура на училището — какъ училището да бжде организирано, за да може да даде максимумъ резултати. Но, повтарямъ, това ще стане само чрезъ съвмѣстната работа на всичкитѣ министерства, а не само на Министерството на народната просвѣта.

Т. Г. Влайковъ (д. сг): Не всѣко отъ другитѣ министерства да действуватъ поотдѣлно, а заедно.

Д. Мишайковъ (д. сг): Да, съвмѣстно. — Но, г. г. да, по мое схващане, грижитѣ за образованието на народа не спиратъ тукъ, особено за онѣзи младежи, които било следъ като свършатъ прогимназията не продължаватъ въ едно професионално училище, било които следъ прогимназията сж следвали и сж свършили едно низше практическо, професионално училище. Младежитѣ, които ще свършатъ тия училища, ще бждатъ на 15, 16, 17-годишна възраст. Ако ние ги оставимъ по-нататъкъ безъ никаква връзка съ книжествеността, както това ни е показалъ опитътъ, въроятнo е, че голѣмата частъ отъ тѣхъ следъ известно число години ще загубятъ всѣкакъвъ контактъ съ училището, че и споменътъ даже за училището отъ тѣхъ ще се изличи. А възрастта между 17 и 22—23 години е една твърде деликатна и важна възраст; тя е тъкмо възрастта, въ която се формира въ окончателна форма характерътъ на младежа. Ние не можемъ да оставимъ презъ това време младежа безъ никаква връзка съ училището. И тукъ трѣбва да дойде на помощъ нашето читалище — единъ институтъ, който има въ нашата страна толкова дълбоки корени, който така силно е развитъ — което читалище трѣбва да стане органъ на просвѣтната политика на нашата държава, което трѣбва да стане центъръ, разсадникъ на цѣла редица курсове — недѣлни, вечерни — при използването на модернитѣ технически срѣдства: на киното, даже на радиото, чрезъ които курсове да се всѣва просвѣта, особено въ селото, и да се осществява контактътъ между младежа, напусналъ вече училището, и книжествеността, културата. Само ако ние действуваме по такъвъ начинъ, ще бжде

възможно да създадемъ действителни условия и въ селото за едно правилно културно развитие.

По-нататъкъ азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че чрезъ рационализирането на нашата образователна система ние ще можемъ да допринесемъ твърде много и за разрешението на въпроса за програмитѣ въ нашитѣ сръдни учебни заведения. Ние всички се оплакваме отъ това, че програмата въ гимназията е претрупана. Азъ не искамъ да говоря за подробности, но фактически, изцѣло взето, програмата на нашата гимназия не е претрупана. Тя се вижда претрупана затова, защото всички ония, които свършатъ прогимназия, или граматната частъ отъ тѣхъ, трѣбва да отидатъ въ гимназия. Последната трѣбва да бѣде следвана и свършвана и отъ лица, които нѣма да се отдадатъ нито на по-висше образование, нито на нѣкаква професия, въ които да могатъ да използватъ голѣмата частъ отъ онѣзи познания, които имъ сѣ дадени въ гимназията. Затова е повикътъ къмъ претрупаността на гимназиялната програма. Обаче, ако ние рационализираме нашето образование, ако ние оставимъ толкова гимназии, колкото сѣ нужни за задоволяване реалнитѣ нужди на нашата държава, въ такъвъ случай ония, които ще следватъ гимназия, нѣма да бѣдатъ претрупани, защото тѣ ще бѣдатъ тѣкмо ония, които ще иматъ едно по-високо предназначение въ културния животъ на нашата страна и които, следователно, трѣбва още презъ време на гимназията да се подготвятъ по-добре отъ всички други.

Рационализирането на нашето образование ще ни даде възможностъ да направимъ прогресъ и по отношение на начина на обучението; ще ни даде възможностъ да дадемъ по-широко мѣсто на индивидуализирането образование или преподаване, учение, отколкото това е сега. Въ това отношение нашето първоначално училище стои на една твърде голѣма висота. Наблюденията, които съмъ правилъ въ нѣкои училища въ София, ме поставятъ въ положението да кажа най-доброто за нашето първоначално училище. Азъ бихъ желалъ всички първоначални училища въ нашата страна да бѣдатъ като ония, които азъ съмъ ималъ случай да наблюдавамъ. Действително, въ нашето първоначално училище има една връзка между учителя и децата, която въ много отношения е идеална и която дава възможностъ да се постигатъ много голѣми резултати.

Х. Стояновъ (д. сг): То е, защото тамъ системата е класна — единъ учителъ води цѣлъ класъ, а горе е предметна — всѣки учителъ води отдѣленъ предметъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): Зная, г. Стояновъ, и затова тамъ ние нѣма да предприемемъ нѣщо особено, освенъ да поддържаме това стремление къмъ изучаване индивидуалитета на децата отъ страна на учителя. Обаче, г-да, въ прогимназията, въ гимназията и въ Университета ние нѣмаме това положение. И го нѣмаме затова, защото броятъ на ученицитѣ е твърде голѣмъ. Ако броятъ на ученицитѣ въ тѣзи учебни заведения се намали, ние ще можемъ да постигнемъ качествеността на нашето образование въ тия заведения; ние ще създадемъ условия за по-индивидуализирана работа на преподавателя съ ученицитѣ; ние ще можемъ да направимъ преподавателя учителъ; ние ще можемъ да изоставимъ малко катедрената система и да преминемъ повече къмъ системата на практическата работа. Това се отнася за гимназиитѣ, това се отнася и за Университета. Въ последния ние имаме факултети, които сѣ построени върху тая основа поради естеството на наукитѣ, които тамъ се учатъ. Но азъ бихъ казалъ, че би било желателно и за гуманитарнитѣ факултети да се отдѣлятъ малко отъ катедрената система на преподаването, за да се засили семинарната работа.

И въ тази връзка азъ използвамъ случая, за да кажа, че, схващайки така посоката, въ която трѣбва да се развива нашето висше образование, азъ не мога да се съглася съ ония, които смѣтатъ, че асистентскитѣ длѣжности въ гуманитарнитѣ факултети сѣ излишни, защото всѣко едно развитие на практическата работа въ Университета е неизбежно свързано съ работата на асистента.

Ако ние възприемемъ тази реформа, съ течение на времето ние ще можемъ да преминемъ и къмъ единъ особенъ начинъ на насочване децата, на младежитѣ къмъ различнитѣ области на образованието и къмъ различнитѣ професии.

Известно е, г. г. народни представители, че всѣко едно общество почива върху раздѣлението на труда. При това раздѣление на труда различнитѣ професии сѣ разпредѣлени между различни индивиди. Интересътъ на обществото

ще бѣде толкова по-пълно реализиранъ, колкото това разпредѣление на професиитѣ отговаря повече на качествата и способноститѣ на лицата, които ги упражняватъ.

Какъ се осъществява това разпредѣление сега? Безспорно е, че училището и сега играе една основна роля, насочвайки естествено по единъ косвенъ и неусѣтенъ начинъ децата, младежитѣ къмъ едни или други интереси, показвайки имъ действително кои сѣ поприщата, къмъ които тѣ би трѣбвало да обърнатъ своитѣ погледи. Но все пакъ трѣбва да се признае, че това разпредѣление и насочване на децата днесъ става повечко като резултатъ на слѣпата случайностъ, на слѣпитѣ сили, отколкото като резултатъ на една съзнателна намѣса на държавата въ това отношение. Разбира се, при днешнитѣ условия на нашето образование това нѣма да бѣде възможно. Обаче при едно рационализирано образование, като започнемъ отъ първоначалното училище и продължимъ въ прогимназията, следъ това въ гимназията, ние ще можемъ чрезъ съзнателнитѣ усилия и грижи на учителя да направимъ онзи подборъ, онази класификация на децата, която ще бѣде нужна, за да може да се опредѣли, кои деца къмъ какво иматъ най-голѣмо влѣчение и къмъ какви задачи иматъ най-голѣми способности. По този начинъ ние ще реализираме една голѣма социална икономия; защото ще спасимъ цѣла една маса отъ младежи отъ криво насочване на своитѣ таланти, на своитѣ наклонности, и същевременно ние ще осъществимъ максималния и материаленъ и културенъ прогресъ на нацията.

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. г. народни представители! Часътъ е 8. Ще моля да продължимъ заседанието, докато свърши г. Мишайковъ. Които приематъ това, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Д. Мишайковъ (д. сг): Азъ имамъ да говоря още десетина минути.

Г-да! Азъ смѣтамъ, че разрешението на количествената проблема въ нашата образователна система ще ни улесни и за разрешението на въпроса за възпитателната роля на нашето училище. По този въпросъ се е приказвало и порано — ще ми позволите сега да кажа само нѣколко думи по него.

Моето впечатление, както и впечатлението на много други е, че възпитателната роля на нашето училище не се проявява напълно. Тя нѣма онова значение, което би трѣбвало да има всѣко едно училище като възпитателенъ факторъ, а особено при условията, при които се намираме ние днесъ.

Често пжти нѣкои винятъ учителството, че то не се интересува достатъчно отъ своята роля на възпитателъ. Мене ми се струва, че въпросътъ е по-широкъ. И ние бихме могли да намѣримъ нѣкакзи способности за по-сполучливото разрешение на този въпросъ, ако го поставимъ по-широко.

Отговорността за недостатъчното внимание, което се отдѣля на възпитанието на младото поколение въ училището, лежи, преди всичко, въ нашето обществено развитие и въ управлението. Ония, които сѣ управлявали страната въ продължение на 20—30 години, не сѣ чувствували като-че-ли въ нужната степенъ необходимостта да се отдѣли повече време, повече усилия за възпитателното дѣло и една отъ главнитѣ причини за това е особено развитието на нашата обществена мисль, която като-че-ли затвърди въ широки обществени и даже педагогически кръгове убеждението, че човѣкъ е единъ продуктъ повечко на социалната сръда и че не сѣ много полезни усилията за създаването на индивидуалната воля и индивидуалния характеръ, които да дадатъ възможностъ на индивида да се бори съ сръдата и да се предпазва отъ ония влияния, които биха били въ разрѣзъ съ моралния принципъ.

Една друга голѣма прѣчка за правилното поставяне и разрешението на този въпросъ азъ бихъ виждалъ въ различието, което съществуваше, както въ обществото, така и въ учителството, по отношение на идеалитѣ и целитѣ на възпитанието у насъ. Дълго време значителна частъ отъ нашата интелигенция бѣше чужда както на религиозния, така и на националния принципъ. Въ това отношение, действително, ние днесъ като-че-ли сме по-добре, но все пакъ има още дефекти. Разпространениятъ въ известни сръди възгледъ, че единствената сѣщностъ на обществения животъ сѣ само социалнитѣ антагонизми и борби, като-че-ли отдалечи доста нашата младежъ отъ истинския възпитателенъ идеалъ и завърши съ една психологическа и социална катастрофа, кулминационната точка на която бѣше

атентатът въ „Св. Недѣля“. Този страшен резултатъ като че ли стресна действително нашето общество и оттогава насамъ се забелязва вече у мнозина едно замисляне, едно отрезвление: какъде водимъ нашата младежъ, какво бѣдеще готвимъ ние на нашето общество чрезъ една младежъ, която не притежава въ достатъчна степенъ нито нуждната морална стойностъ, нито необходимитѣ социални и трудови привычки, нито достатъчно национално и държавно-гражданско съзнание? Поради особенитѣ условия на нашето културно и обществено развитие, тъкмо сега ролята на училището въ нашата страна като възпитателен факторъ е особено голѣма.

Азъ съмъ ималъ и другъ пътъ случай да изтъкна отъ тази трибуна, че епохата, която ние изживяваме сега, е една преходна епоха, една епоха на едно, така да се каже, културно междударствие или на борба, на срѣщане на две култури — на старата патриархална култура, която почиваше върху авторитета на семейството, и новата, индивидуалистична култура, която почива върху свободата на индивида, и въ която влиянието на външната срѣда е особено голѣмо.

Основнитѣ на нашата стара култура, вследствие влиянието на европейския духъ и европейското образование, сж вече разнебитени, авторитетътъ на семейството и на ржководнитѣ сили въ него е компрометиранъ. Въ сжщото време, обаче, новитѣ влияния, които идатъ отъ Западъ неясни и засега не съвсемъ достъпни за нашия менталитетъ, се израждатъ и се оформяватъ като крайностъ и, вмѣсто къмъ свобода, почиваща върху дисциплина и самоограничение, тѣ ни доведоха до единъ краенъ индивидуализъмъ и атомизъмъ, както и до влиянието на улицата.

При тия условия, естествено е, че се намалява въ значителна степенъ възпитателната роля на семейството. По тоя начинъ въ възпитателната подготовка на младежта остана една голѣма празнина, която трѣбва да бѣде попълнена. Ние не трѣбва да оставимъ улицата да попълни тази празнина. Ние всички знаемъ, какви биха били резултатитѣ отъ таква едно положение. Това е, безспорно, училището, чрезъ което ние ще трѣбва да се помжчимъ да повлияемъ за възпитанието на нашата младежъ и чрезъ това възпитание, съ течение на времето, отново да създадемъ нашето семейство, върху почвата на новата култура.

Една специална задача е социалното и държавно-гражданското възпитание. Азъ нѣма да отнема вашето време по този въпросъ — приказвалъ съмъ и другъ пътъ по него — но азъ желая да изкажа своята вѣра, че ние ще можемъ да засилимъ чрезъ училището социалното и държавно-гражданското възпитание не чрезъ преподаването на това възпитание въ форма на дисциплини, но чрезъ една система на практикуване на това възпитание въ училището. Всички учебници, които се гурятъ въ ржцетѣ на децата въ училищата, трѣбва да бѣдатъ редактирани съ огледъ на държавно-гражданското и социалното възпитание. Даже учебникитѣ по математика трѣбва да бѣдатъ редактирани така. Математическитѣ задачи, които се съдържатъ въ тия учебници, могатъ да бѣдатъ подбрани съ огледъ на ония цели, които си поставя социалното и държавно-гражданското възпитание.

Министъръ Н. Найденовъ: Туй правимъ съ новитѣ учебници.

Д. Мишайковъ (д. сг): Да. Не искамъ да говоря за онова значение въ това отношение, което биха имали учебникитѣ по естественитѣ науки. Напримѣръ, въ единъ учебникъ по зоология могатъ да се дадатъ редица примѣри за общественъ животъ на животнитѣ нагледно, очевидно, за да може детето въ най-крѣпката възраст постепенно да привикне къмъ обществеността, на която сжщността, както знаемъ всички, е да се чувствуваме всички членове на единъ и сжщи колективъ и да бждемъ готови, за да може да сжществува колективътъ, да правимъ всѣки моментъ единъ на други взаимни отстъпки.

И. Абаджиевъ (з. в): Безъ социална правда не може.

Д. Мишайковъ (д. сг): Една специална задача на възпитателната дейностъ на нашето училище и въ града и въ

селото трѣбва да бѣде сближението на градската и селската младежъ. Има нѣщо, което дѣли града отъ селото въ нашата страна. Азъ неотдавна имахъ случая да държа една беседа по този въпросъ. Има цѣла редица исторически, икономически, културни, битови условия, които оформяватъ града и селото като демографски и социални агрегати съ различна физиономия. Но, г-да, градътъ и селото сж два елемента на единъ и сжщи колективъ, на обществото, на държавата, и нѣма никакво съмнение, че хармонията между града и селото е една отъ най-важнитѣ необходими предпоставки, за да може да се развива цѣлото. За голѣмо съжаление, условията въ нашата страна така се развива, че това различие, което сжществува между селото и града обективно, се раздуха и превърна въ нѣкои случаи въ единъ лозунгъ на политическа борба. Това бѣше една твърде опасна метода. Резултатитѣ на тази метода, г-да, сж ясни, вѣрвамъ, за насъ всички, безъ разлика на политически убеждения. Вмѣсто тази метода трѣбва да се възприеме другата — трѣбва да се сближатъ, трѣбва да се упознаятъ, трѣбва да се разбератъ градътъ и селото. Селото трѣбва да разбере града, понеже градътъ е инициаторътъ на общественъ и държавенъ животъ — тамъ е интелигенцията, тамъ е умътъ на нацията. А градътъ трѣбва да разбере селото, защото селото е източникътъ на живитѣ интелектуални и стопански сили на всѣка една страна, а особено въ нашата, въ която преобладава, както всички знаете, селското население. Е добре, тази истина трѣбва не да се каже, както азъ я казвамъ тукъ въ Парламента; тя трѣбва да се внедри въ душата и на селското и на градското дете, и трѣбва да се внедри не само чрезъ преподаване, трѣбва да се внедри и чрезъ упознаване. Азъ зная, че въ нѣкои мѣста нѣкои наши педагогически деятели сж започнали вече такава една дейностъ за създаване връзка между селската и градската младежъ, за упознаването на селскитѣ и градски деца, за да разбератъ тѣ, че сж деца на единъ и сжщъ народъ и че тѣхното бѣдеще зависи не отъ борбата, която ще водятъ едни срещу други, но отъ възможността да могатъ да организиратъ съвмѣстно своитѣ усилия за постигане на своитѣ цели и на идеалитѣ на тѣхното отечество. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г-да! Азъ свършвамъ Проблемата, на която азъ искахъ да стана тукъ единъ бледенъ изразителъ, е твърде важна, бихъ казалъ, сѣдбоносна за нашата страна. Ако ние не успѣемъ да намѣримъ едно правилно разрешение на образователната проблема въ нашата страна, азъ се боя, г. г. народни представители, че зла участь очаква нашето отечество, че то ще загине отъ асфикция, отъ задушване, отъ надпроизводство на интелигенция. И затова този въпросъ не трѣбва повече да се отлага. Обаче, нека не слагаме цѣлата отговорностъ само върху министра на народното просвѣщение; нека не слагаме цѣлата отговорностъ върху правителството, нека ние най-напредъ отъ управляващата партия съзнаемъ важността на проблема и да се съгласимъ да се издигнемъ надъ нашитѣ локални и по-дребни интереси, за да можемъ да дадемъ онова разрешение на тая проблема, което тя заслужава.

Но азъ бихъ казалъ нѣщо повече: това не е проблема само на управляващата партия. Ако опозиционнитѣ партии използватъ този въпросъ, за да правятъ опозиция на правителството, мжчно ще може да се осжди правителството, ако то проявява известна нерешителностъ въ това отношение. Азъ правя, прочее, апелъ къмъ партията отъ опозицията и тѣ да възприематъ, че трѣбва да се реши тази голѣма проблема. Не е въпросъ за подробности — по подробноститѣ можемъ да имаме винаги различия. Азъ съмъ сигуренъ, че по нѣкои конкретни въпроси има мнозина мои другари отъ болшинството, които не сж съгласни съ мене, но не е тамъ въпросътъ; въпросътъ е да се установимъ върху голѣмитѣ линии, върху оснвата. Това, което ние ще трѣбва да направимъ, за да рационализираме нашето образование, трѣбва да го направимъ съ общи усилия, за да може онова, което днесъ се почва при управлението на това правителство, утре да бѣде продължено отъ ония, които ще го наследятъ. Само по този начинъ, г-да, азъ смѣтамъ, че ние ще можемъ да поставимъ правилно този въпросъ и да му дадемъ онова разрешение, което вмѣсто да прѣчи за развитието на нашата страна, ще го улесни, и ще постави насъ и нашата страна въ положение да вървимъ по-бързо напредъ и да гледаме съ по-свѣтли надежди на бѣдещето на нашето отечество. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще вдигна заседанието. Следващото заседание ще бжде утре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Следъ точка пета на дневния редъ да се поставятъ на първо четене следнитъ спешни законопроекта: законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за рибарството; предложение за продължение срока за сѣчене на низкостѣбленитъ гори до

30 априлъ т. г.; законопроектъ за разрешаване износа на фиевото зърно.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, които приематъ предложениия дневенъ редъ, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието
(Вдигнато въ 8 ч. и 20 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: **Д. МАНГЪРОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Александъръ Пиронковъ, Иванъ п. Янчевъ, Димитъръ Жостовъ, Никола Андреевъ, Боню Кочевъ, Борисъ Толевъ, Иванъ Куртевъ, Милко Бечевъ, Димитъръ Зографски, Станю Златевъ, Петко Петковъ, Илия Бояджийски, Димитъръ Мангъровъ, Савчо Ивановъ, Иванъ х. Николовъ, Проданъ Поповъ, Ангелъ Узуновъ, Кънчо Кънчевъ, Христо Баевъ, Христо Стояновъ, Желю Тончевъ, Маринъ Шиваровъ, Димитъръ Ивановъ II, Кръстю п. Цвѣтковъ, Драгомиръ Апостоловъ, Колю Кожаклиевъ, Трифонъ Капитановъ и Димитъръ Дрънски	1485
Питане отъ народния представителъ С. Яневъ къмъ министритъ на земледѣлието и държавнитъ	
	имоти и на търговията, промишлеността и труда, задето търговцитъ за закупуване на тютюна въ Дупнишкия районъ правѣли извънредно голѣми шкарти, съ което обезценявали тютюнитъ на тютюнопроизводителитъ (Съобщение)
	1485
	Законопроектъ за разрешаване износа на фиевото зърно. (Съобщение)
	1485
	Бюджетопроектъ за разходитъ презъ 1929/1930 финансова година по Министерството на народното просвѣщение. (Докладване и разискване)
	1485
	Дневенъ редъ за следващото заседание
	1509